

Universitäts- und Landesbibliothek Tirol

De physeos apud Aristotelem notione eiusque ad animam ratione

Bonnae, 1884

[urn:nbn:at:at-ubi:2-11549](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:at:at-ubi:2-11549)

FBG-602
GEIWI

DE

ΩΣ APVD ARISTOTELEM NOTIONE
VSQVE AD ANIMAM RATIONE

DISSERTATIO PHILOSOPHA

QVAM

AD SVMMOS IN PHILOSOPHIA HONORES
AVCTORITATE AMPLISSIMI PHILOSOPHORVM ORDINIS
IN VNIVERSITATE FRIDERICIA GVILELMIA RHENANA
RITE IMPETRANDOS
VNA CVM SENTENTIIS CONTROVERSIIS
DIE XII. M. AVGVSTI A. MDCCCLXXXIV HORA XI¹/₂
PVBLICE DEFENDET

SCRIPTOR

IOANNES SCHMITZ

RHENANVS

ADVERSARII ERVNT

AVGVSTVS KESEBERG
ALPHONSVS LADNER
WALTHERVS FVCHS

UB INNSBRUCK

+C89674500

BONNAE

TYPIS CAROLI GEORGI VNIV. TYPOGR.
MDCCCLXXXIV

los p

UK
Paedagogisches
nar

NEVHAEVSERO MEYERO

PRAECEPTORIBVS

Ἄγαπητόν γάρ εἴτις τὰ μὲν κάλλιον λέγοι τὰ δὲ μὴ χεῖρον.

Aristot. Mēph. M 1. 1076^a 15.

Quo maiore studio atque industria ea Aristotelis scripta, quae ad naturales quaestiones pertinent, nostra aetate a viris doctis pervestigata et explicata sunt, eo magis mirandum videtur notionem eius rei, quae ab Aristotele φύσις appellatur, ne hodie quidem ita esse exploratam, ut omnibus ex partibus perspicua haberi possit.

Namque non solum de hac re viri docti maximo opere dissentiunt, verum etiam quae de φύσις notionem a recentioribus exposita sunt, magis mihi videntur ambigua, quam verba Aristotelis, quae explicanda erant.¹

Accedit, quod de ratione, quam inter φύσιν et ψυχὴν esse Aristoteles censuit, recentiores fere nihil, veteres interpretes Alexandro excepto ita disputant, ut suam quemque non Aristotelis sententiam persequi existimes.

Quae cum cognovissem, non ignorans, quanti momenti ad cognoscendas veterum philosophorum doctrinas esset singulas notiones adcurate perspicere, inquirere institui, quid tandem Aristoteli de φύσις placuisset.

Quod ut quam planissime patefieret, primum ei loci erant exquirendi, quibus Stagirita de φύσις vi ac notionem disserit; tum vocis notionem definita videndum erat, quatenus ei notioni id, quod in singulis rerum generibus τῇ φύσις ab Aristotele tribueretur, responderet.

Hac ratione usus, quid cognoverim aut cognovisse mihi videar, iam exponam.

¹ Haec dissertatio cum iam a me scripta esset, Hardy, vir doctissimus, librum edidit, qui inscribitur 'Der Begriff der Physis in der griech. Philosophie', in quo libro de φύσις apud Aristotelem agitur inde a p. 177 usque ad p. 215 neque vero ita, ut ea res, quae mihi ante omnia digna videbatur exploratu, melius quam usque eo inlustrata inveniat. Docendum enim est quae sit Aristotelis quidem sententia vera ac propria φύσις notio, ex qua notionem ceterae omnes eiusdem vocis significationes et oriuntur et diiudicandae sunt. In qua re explicanda, quae melius certiusque quam usque eo factum erat probavisse mihi videor, in fine libelli breviter complectar.

Pars prior.

Ipsa φύσις notio ex singulis Aristotelis locis explicata.

I.

De principali illa divisione, qua Aristoteles omnes res dirimit in res naturales et res non naturales.

Causae, quae dicuntur motrices, aut eae sunt, quibus impellimur, ut faciamus aliquid, quod Graece dicitur πράττειν τι, aut eae, quae pertinent ad rerum ortus, mutationes, interitus, quaeque sunt ποιητικαὶ αἰτίαι; ex illis actiones manant eae, quae διὰ προαίρεσιν fiunt, ex his oriuntur res, quae φύσει aut τέχνῃ efficiuntur.

Ut igitur appareat, quid sit ἡ φύσις, Aristoteles quaerere instituit, quid potissimum differant res natura a rebus non natura natis: Τῶν ὄντων¹ τὰ μὲν ἐστὶ φύσει, τὰ δὲ δι' ἄλλας αἰτίας, φύσει μὲν² τὰ τε ζῶα καὶ τὰ μέρη αὐτῶν³ καὶ τὰ φυτὰ

¹ Phys. II 1. 192 b 8.

² Lectionem sequimur Bekkerianam, a qua, quae in codice E leguntur verba, non nihil discrepant; quae utrum praeferenda sint, necne, videamus. In eis, quae vulgo leguntur, desideramus particulam δὲ correlativam, quae μὲν particulae v. 9 respondeat; nam δὲ v. 12 eo referri non potest; an putas verbis τοῖς φύσει γενομένοις opposita esse posse τὰ φύσει ὄντα? Quae vero secuntur v. 13 τὰ μὲν γὰρ φύσει ὄντα cum verbis κλίνη δὲ καὶ ἱμάτιον κτλ. sunt coniungenda. In verbis autem, quae cod. E v. 9 exhibet φύσει δὲ φαμέν εἶναι κτλ. nihil desideratur. Accedit quod Alexander verba eiusdem codicis videtur legisse; Simplicii enim in Aristotelis Physicorum libros evolvens commentaria invenies (p. 264 Diels) haec, ἐπιστάνει δὲ ὁ Ἀλέξανδρος, ὅτι τούτων ἕκαστον εἶπεν ἐν ἑαυτῷ ἔχειν ἀρχὴν κινήσεως καὶ στάσεως, ἃ προείρηκε, τούτῃ τὰ ζῶα καὶ τὰ φυτὰ καὶ τὰ ἀπλὰ τῶν σωμάτων, ἀλλ' οὐχὶ πάντα τὰ φυσικά: quae in uno codice E leguntur sic exhibente: τούτων μὲν γὰρ ἕκαστον ἐν ἑαυτῷ ἀρχὴν κτλ., ceteri: τὰ μὲν γὰρ φύσει ὄντα πάντα φαίνεται ἔχοντα ἐν ἑαυτοῖς ἀρχὴν κτλ. Quae quamvis ita se habeant, tamen lectio codicis E hoc quidem loco recipienda non videtur; ea enim probata eicienda erunt illa v. 11 ταῦτα γὰρ εἶναι καὶ τὰ τοιαῦτα φύσει φαμέν; quae verba adeo sunt Aristotelis, sermonisque tenori apta, vix ut omitti possint. Atque μὲν particula non ita raro ponitur nulla correlativa respondente, praesertim cum, quae sint opponenda, facile simul audiantur. Quibus omnibus reputatis in eis, quae vulgo leguntur, acquiescimus.

³ Verba καὶ τὰ μέρη αὐτῶν grammaticae non referas nisi ad ea,

καὶ τὰ ἀπλὰ τῶν σωματίων, οἷον γῆ καὶ πῦρ καὶ ἀήρ καὶ ὕδωρ· ταῦτα γὰρ εἶναι καὶ τὰ τοιαῦτα φύσει φαμέν. Quibus maxime res sunt oppositae, quae arte perficiuntur. Quaerendum igitur est, quid nam sit causae, cur illa praeter cetera corpora vocentur naturalia. Commune eis aliquid esse oportet, in quo posita sit haec differentia. Id autem in eo cernitur, quod omnibus naturalibus corporibus principium quoddam motus insitum esse apparet: Τὰ μὲν γὰρ φύσει ὄντα πάντα φαίνεται ἔχοντα ἐν ἑαυτοῖς ἀρχὴν κινήσεως καὶ στάσεως (ibid. 192^b 13). Quae cunque autem res ut lectica, vestis, aliae id genus arte perfectae sunt, eae, si id unum respexeris a quo denominantur, nullum in se mutationis impetum habent: κλίνη δὲ καὶ ἱμάτιον καὶ εἴ τι τοιοῦτον ἄλλο γένος ἐστίν, ἥ μὲν τετύχηκε τῆς κατηγορίας ἐκάστης καὶ καθ' ὅσον ἐστὶν ἀπὸ τέχνης, οὐδεμίαν ὁρμὴν¹ ἔχει μεταβο-

quae praecedunt: τὰ τε ζῷα; sed conferenda sunt, quae de eadem re initio tertii de Caelo libri (298^a 29) dicuntur: λέγω δ' οὐσίας μὲν τὰ τε ἀπλὰ σώματα, οἷον πῦρ καὶ γῆν καὶ τὰ κύττοιχα τούτοις, καὶ ὅσα ἐκ τούτων, οἷον τὸν τε σύνολον οὐρανὸν καὶ τὰ μόρια αὐτοῦ, καὶ πάλιν τὰ τε ζῷα καὶ τὰ φυτὰ καὶ τὰ μόρια τούτων, quare veteres interpretes ad unum omnes τῶν γὰρ φύσει καὶ τὰ μέρη φύσει (Themistius p. 156 Spengel). In re explicanda non item consentiunt. Namque Alexander (apud Simplicium l. l. p. 261) εἰπὼν δὲ καὶ τὰ ζῷα προσέθηκε καὶ τὰ τούτων μέρη, διότι τῶν φύσει ὄντων καὶ τὰ μέρη φύσει· τῶν μὲν γὰρ τεχνητῶν τὰ μέρη οὐ πάντα τεχνητά. . . τῶν δὲ φυσικῶν τὰ μέρη καὶ αὐτὰ διὰ φύσιν εἰσι. καὶ τοῦτο εἰκότως· ταῖς μὲν γὰρ τέχναις ὑπόκειται τὰ φυσικὰ σώματα, τοῖς δὲ φύσει γινομένοις καὶ τὰ ὑποκείμενα φυσικά· διὸ καὶ τὰ τούτων μέρη φυσικά πάντα. Cuius explicationem Simplicius corrigens aliqua ex parte haec addit: εἰ δὲ μέρη καὶ τὰ στοιχεῖα καλοῦμεν, οἷα ἐστὶ εὐλα καὶ λίθοι καὶ τὰ τοιαῦτα τῶν οἰκῶν, καὶ ἐπὶ τῶν φυσικῶν τὰ πρῶτα στοιχεῖα οὐκ ἐστὶ φυσικά· οὐδὲ γὰρ ἡ ὕλη φυσικὴ καθ' αὐτὴν ἀκίνητος οὐσα. ἀλλ' ἴσως ἐστὶ τις καὶ ἐν τούτοις διαφορὰ· καὶ γὰρ ἐπὶ μὲν τῶν τεχνητῶν καὶ τὰ προσεχὴ στοιχεῖα φυσικά ἐστὶν. . . ἐπὶ δὲ τῶν φυσικῶν εἰ καὶ τὸ ἔσχατον ὑποκείμενον μὴ ἐστὶ φυσικὸν οἷον ἡ ὕλη ἀλλὰ τὰ προσεχὴ φυσικά ἐστὶν. Quae quamvis ita se habeant, noli tamen putare verborum ordinem esse mutandum. Neque enim ita dilligens est Aristotelis scriptura.

¹ Commemorat Simplicius (p. 265) pro ὁρμῆς vocabulo quosdam scripsisse ἀρχήν. Ipse ὁρμὴν δὲ, inquit, κυρίως τὴν ἐνδοθεν ἀρχὴν ἐκάλεσε τῆς κινήσεως. Recte; namque φύσεως vis, quae hoc loco ὁρμὴ id est impetus dicitur, in quarto de Caelo libro (308^a 2), ubi de φύσει et δυνάμει τοῦ βαρέος καὶ κοῦφου consideratur, οἷον ζῶπυρ¹ ἄττα κινήσεως designatur, id est fomentum vel fomes quasi motus.

λῆς ἔμφυτον (ibid. 15); quoad autem sunt lapideae vel terrenae vel ex rebus talibus mixtae, his quoque eaque quidem ratione, qua sunt mixtae, principium motus est insitum: ἡ δὲ συμβέβηκεν αὐτοῖς εἶναι λιθίνοις ἢ γηϊνοῖς ἢ μικτοῖς ἐκ τούτων, ἔχει, καὶ κατὰ τοσοῦτον (ibid. 18), ex quibus videre licet: τὴν φύσιν esse principium habendum causamque motus.

II.

Principium motus quo modo rebus naturalibus inhaereat.

Sed haec causa motus non invenitur nisi in eis corporibus, in quibus ἡ φύσις inest πρῶτως καθ' αὐτὸ καὶ μὴ κατὰ συμβεβηκός (Phys. 192^b 22). Additur πρῶτως, ut corpora naturalia ipsa a rebus, quae forte ex eis sint formatae, distinguantur; nam πρῶτως inesse sive κυρίως de eo dicitur, quod rei alicui eprimo proprieque inhaeret nullo medio interposito. Quare, ut exemplo utar, statuam, simulatque id, in quo posita erat, subductum est, deorsum ferri videmus, neque tamen movetur, quod a est figura, cui nomen est statua, sed quia ex aere vel lignot constat. Non igitur statua, sed aes vel lignum in eis ducenda sunt, quibus ἀρχὴ καὶ αἰτία κινήσεως πρῶτως ὑπάρχει.

Quae secuntur verba καθ' αὐτὸ καὶ μὴ κατὰ συμβεβηκός medici exemplo inlustrantur. Fieri enim potest, ut aliquis aegrotans medicus ipse sibi auctor sit valetudinis restituendae. Cuius mutationis, cum in laboranti (non in medico) fiat homine — is enim e malo in bonam progreditur valetudinem — non aegrotans per se est causa, sed accidit ut is, qui aegrotet, idem sanet; aliud enim est aegrotare aliud medicum esse.¹ Itaque medicum ab aegrotanti homine plerumque diversum esse videmus.

¹ Τὸ πρῶτως igitur et τὸ καθ' αὐτὸ, quamvis idem fere indicent, tamen aliqua ex parte sunt diiudicanda. Fieri enim potest, ut qualitas quaedam compluribus rebus καθ' αὐτὸ neque vero eadem πρῶτως inesse dicatur. Trigono enim καθ' αὐτὸ ὑπάρχει τὸ τὰς τρεῖς γωνίας ὀσύν ὁρθαῖς ἔχειν, idemque trigono aequis cruribus καθ' αὐτὸ inesse oportet; namque hoc, quoad aequis cruribus, trigonum est, et quoad trigonum, duobus rectis aequos habet; ex quo perspicuum est aliud ab alio separari non posse. Neque vero dixeris πρῶτως inesse τῷ ἰσοσκελεῖ τὸ ὀσύν ὁρθαῖς ἔχειν, quia per medium trigoni inest. — Rursus virtus

Quaecunque igitur arte quadam sive extrinsecus sive intus moventur, nisi mutantur per se sed per accidens, in se habere principium motus non dicuntur: οὐδὲν γὰρ αὐτῶν (τῶν ποιουμένων scilicet) ἔχει τὴν ἀρχὴν ἐν ἑαυτῷ τῆς κινήσεως, ἀλλὰ τὰ μὲν ἐν ἄλλοις καὶ ἔξωθεν, ὅσον οἰκία καὶ τῶν ἄλλων τῶν χειροκμητῶν ἕκαστον, τὰ δ' ἐν ἑαυτοῖς μὲν ἀλλ' οὐ καθ' αὐτὰ, ὅσα κατὰ συμβεβηκὸς αἰτία γένοιτ' ἂν αὐτοῖς (ibid. 28).

Ex quo efficitur, ut ἡ φύσις sit principium quoddam causaeque motus quietisve earum rerum, in quibus hoc principium insit primo proprieque et non per accidens: ὡς οὐχὲς τῆς φύσεως ἀρχῆς τινὸς καὶ αἰτίας τοῦ κινεῖσθαι καὶ ἡρεμεῖν ἐν ᾧ ὑπάρχει πρῶτως καθ' αὐτὸ καὶ μὴ κατὰ συμβεβηκός (ibid. 20).

Argumentationem ut complectemur Simplicii verbis uti lubet: φύσις ἐστὶν ᾧ διαφέρει τὰ φύσει τῶν μὴ φύσει· διαφέρει τὰ φύσει τῶν μὴ φύσει τῷ ἀρχὴν καὶ αἰτίαν κινήσεως καὶ ἡρεμίας ἐνυπάρχουσιν ἔχειν πρῶτως καθ' αὐτὸ καὶ μὴ κατὰ συμβεβηκός· φύσις ἄρα ἐστὶν ἀρχὴ κινήσεως καὶ ἡρεμίας, ἐν ᾧ ἐστὶ πρῶτως καθ' αὐτὸ καὶ μὴ κατὰ συμβεβηκός.

III.

De diversis φύσεως apud philosophos significationibus.

Iam de hoc principio ita videtur agendum, ut in quo positum sit ostendatur. Quem ad finem diversae percensendae sunt significationes, quibus ipse Aristoteles φύσεως vocem adhiberi narrat. Duo autem potissimum sunt loci¹, quibus de hac re loquitur. Ex quibus locis, qui quidem verbis non re inter se differunt, quae huc potissimum pertinent, deinceps proferamus.

Ac primum quidem φύσις dicitur earum, quae nascuntur, rerum generatio: φύσις λέγεται ἕνα μὲν τρόπον ἢ τῶν φυομένων

in anima πρῶτως inesse dicitur, non enim medio ullo indiget; neque vero inest καθ' αὐτὸ: si esset, animae notione virtus contineretur, nec ulla esset anima virtute carens. — Ubicunque autem qualitas quaedam ipsa rei notione cohibetur, ea et πρῶτως et καθ' αὐτὸ subesse putanda est. Quidquid igitur καθ' αὐτὸ dicitur, id in notione rei inesse oportet, quidquid πρῶτως dicitur, cum rei natura coniunctum esse potest id quidem, non necesse est.

¹ Exstant loci Mtp. Δ. 4. 1014 b 16 sqq. Phys. B. 1. 193 a 9 sqq.

γένεσις; deinde id quod subest rebus nascentibus, ex quo ut ex materia vel substrato fiunt: ἓνα δὲ ἐξ οὗ φύεται πρῶτον¹⁾ τὸ φύομενον ἐνυπάρχοντος, tum id, unde in unaquaque rerum natura natarum, quatenus haec ipsa res est, primus inest motus: ἔτι ὅθεν ἡ κίνησις ἡ πρώτη ἐν ἐκάστῳ τῶν φύσει ὄντων ἐν αὐτῷ ἢ αὐτῷ ὑπάρχει²⁾.

Paulo post ea φύσεως significatio, quae ad materiam pertinet, adcuratius explicatur. Indicatur enim substratum, quod per se sine ulla specie aut figura omnibus rebus existimatur subesse: ἔτι δὲ φύσις λέγεται ἐξ οὗ πρῶτου ἢ ἔστιν ἢ γίγνεται τι τῶν φύσει ὄντων ἀρρυθμίτου ὄντος καὶ ἀμεταβλήτου ἐκ τῆς δυνάμεως τῆς αὐτοῦ, οἷον ἀνδριάντος καὶ τῶν σκευῶν τῶν χαλκῶν ὁ χαλκός ἡ φύσις λέγεται, τῶν δὲ ξυλίνων ξύλον· ὁμοίως δὲ καὶ ἐπὶ τῶν ἄλλων· ἐκ τούτων γάρ ἐστιν ἕκαστον διακωζομένης τῆς πρώτης ὕλης (ibid. 26).

Eadem de re fusius disputatur in Physicorum libris eoque consilio, ut simul patefiat, quibus usi rationibus non nulli philosophi materiam esse φύσιν censuerint. Id enim esse iudicabant ens ipsum et veram rerum naturam essentiamque 'τὴν φύσιν καὶ τὴν οὐσίαν τῶν φύσει ὄντων' quod omnibus quo cunque modo figuratis corporibus primo proprieque subesset 'τὸ πρῶτον ἐνυπαρχον ἐκάστῳ' quodque per se figura carens ipsum eandem semper vim haberet; nam, quae oriri viderentur perireque res singulares, nihil esse nisi illius adfectus, habitus, dispositiones 'τὴν δ' οὐσίαν οὖσαν ἐκείνην' ἢ καὶ διαμένει ταῦτα πάσχουσα συνεχῶς. Tale autem substratum alii aliud ponebant 'διόπερ οἱ μὲν πῦρ, οἱ δὲ γῆν³⁾ οἱ δ' ἀέρα φασίν, οἱ δὲ ὕδωρ, οἱ δ'

¹⁾ Adnotat Bekkerus 'πρῶτου corr. E' quam lectionem recipiendam censeo; cf. de hac re: Bonitz: Observationes criticae in Aristotelis libros metaphysicos p. 52.

²⁾ Cum ceteris codd. legendum est ἐν αὐτῷ ἢ αὐτῷ, id quod unice verum esse e constanti Aristotelis usu intellegitur; unus cod. E praebet ἢ αὐτῷ. — Res exemplis confirmatur a Bonitzio l. l. p. 135, a Schweglero 'Die Metaphysik des Aristoteles' III p. 200.

³⁾ Verba si respexeris 'οἱ μὲν πῦρ, οἱ δὲ γῆν' κτλ., quae in Metaphysicis libris (1014^b 33) eadem leguntur, non sine causa putaveris fuisse, qui terram solam substantiam naturamque omnium rerum poneret. Id quod ab Aristotele non semel negatur: (Phys. 187^a 12 sqq.) οἱ μὲν γὰρ ἐν ποιήσαντες τὸ ὄν σῶμα τὸ ὑποκείμενον, ἢ τῶν τριῶν τι ἢ ἄλλο κτλ. (τὴν γὰρ γῆν οὐδεὶς ἠξίωσεν ὑποθέσθαι μόνην διὰ τὸ δυσκαλλίστων ad-

ἐνια τούτων, οἱ δὲ πάντα ταῦτα τὴν φύσιν εἶναι τὴν τῶν ὄντων. ὁ γάρ τις αὐτῶν ὑπέλαβε τοιοῦτον εἶτε ἐν εἶτε πλείω, τοῦτο καὶ τοσαῦτά φησιν εἶναι τὴν ἅπασαν οὐσίαν, τὰ δὲ ἄλλα πάντα πάθῃ τούτων καὶ ἔξεις καὶ διαθέσεις.

Quibus praemonitis satis erit manifestum, quid sibi velint verba 'ἐνα μὲν οὖν τρόπον οὕτως ἡ φύσις λέγεται ἡ πρώτη ἐκάστῳ ὑποκειμένη ὕλη τῶν ἐχόντων ἐν αὐτοῖς ἀρχὴν κινήσεως καὶ μεταβολῆς'.

Iam de ea significatione agendum est, qua φύσις dicitur rerum forma, qua quid quaeque sit res definitur: 'ἄλλον δὲ τρόπον ἡ μορφή καὶ τὸ εἶδος τὸ κατὰ τὸν λόγον' (193^a 30).

Cuius rei hae fere causae adferuntur. Ut ars dicitur, quod secundum artem est et quod artificiosum, ita et natura dicitur, quod est secundum naturam et naturale. Namque ut illic non id dixeris artem vel secundum artem esse, quod fieri quidem possit lectica, ipsam autem lecticae formam nondum habeat, ita etiam in rebus naturalibus id, quod non nisi potentia caro vel os est, suam habere naturam non censeas, antequam carnis vel ossis formam accipiat.

Porro ἡ φύσις, quae vocatur generatio, nihil est nisi via ad naturam et certam quandam formam; a forma autem, in quam intravit, non a materia, a qua profecta est, omnis res nominatur. Itaque 'ἄλλον τρόπον ἡ φύσις ἂν εἴη τῶν ἐχόντων ἐν ἑαυτοῖς κινήσεως ἀρχὴν ἡ μορφή καὶ τὸ εἶδος οὐ χωριστὸν ὃν ἀλλ' ἢ κατὰ τὸν λόγον' (193^b 3 sqq.).

Verbis οὐ χωριστὸν ὃν docet nos Aristoteles eam esse intellegendam formam, quae rem singularem ita constituat, ut a materia separari non possit nisi mente ac cogitatione.

Ab hac φύσει significatione cum vox transferatur ad οὐσίας cuiuslibet generis indicandas, etiam ceterorum corporum non naturalium formae omniumque rerum qualitates habitusque φύσει quodam modo dicuntur: μεταφορᾷ δ' ἤδη καὶ ὅλως πᾶσα οὐσία φύσις λέγεται διὰ ταύτην, ὅτι καὶ ἡ φύσις οὐσία τίς ἐστιν (1015^a 11).

Res autem singulares ipsas, quippe quae constent ex ὕλῃ

notat Simplicius I. I. p. 149) Mph. 988^b 29 καὶ πρὸς τοῦτοις τὸ ῥαδίως τῶν ἀπλῶν σωματῶν λέγειν ἀρχὴν ὅτιοῦν πλὴν γῆς alii, ex quibus, quae supra de scriptura iudicavimus, inlustrantur.

καὶ εἶδει et φύειν in se contineant, non tam φύσεις appellandas quam φύει esse censet Aristoteles: τὸ δ' ἐκ τούτων φύεις μὲν οὐκ ἔστι. φύει δὲ, οἷον ἄνθρωπος (193^b 5).

IV.

Τὴν φύειν, quae est principium motus quietisve, Aristotelis sententia in rerum forma positam esse.

Indicavimus fere modos, quibus φύσει voce utebantur veteres philosophi. Sed quo modo cunque interpretaberis τὴν φύειν sive ut sit rerum generatio, sive origo et causa motus, sive materia sive forma rerum; non poteris dicere quid tandem sit ἡ φύεις, nisi perspexeris, in qua re causa illa motus posita sit; nam tolle hoc principium, iam τὴν φύειν sustuleris ipsam.

Itaque variae, quas modo commemoravimus, eiusdem vocis significationes non tam diversae possunt esse, quam primo obtutu videntur. Immo ad eandem omnes rem referendae sunt, quae quidem res ab aliis aliter definiebatur. Quaecunque autem est ea res, quae φύεις habetur, quoniam ab ea corporum naturalium generatio eo differt quod eius mera est actio, causa autem et origo motus, quo res naturales per se moventur, nihil nisi appellatione diversa est, duo restant, in quibus ea quaerenda est: ὕλη et εἶδος.

Ex tota autem quam persecuti sumus disputatione, utrum materia an forma rerum rectius appellaretur φύεις, satis cognovimus Aristotelem ab eorum parte, qui materiam esse φύειν contenderent, longe distare. Quorum sententiam, cum defendentem facit Antiphontem quendam, ipse causam agit eorum, qui in forma potius τὴν φύειν cernendam esse arbitrentur: nam quae (Phys. 193^b 6) leguntur 'καὶ μάλλον αὕτη φύεις τῆς ὕλης¹· ἕκαστον γὰρ τότε λέγεται κτλ. non ab aliorum ratione

¹ Verba 'καὶ μάλλον αὕτη φύεις τῆς ὕλης' a Porphyrio (secundum Simplicium l. I. p. 227) ad τὸ σύνθετον id est rem singularem referuntur; ὅπερ (τὸ σύνθετον scil.) κἂν εἰ μὴ φύεις ἐστὶ κυρίως, ἀλλὰ φύει, ἀλλ' ὁμως μάλλον φύεις ἐστὶ τῆς ὕλης, διότι τὸ εἶδος μάλλον φύεις ὢν ἐν ἑαυτῷ ἔχει; quem equidem non audiendum esse censeo. Nam primum αὕτη pronomen, quod est subiectum sententiae καὶ μάλλον αὕτη φύεις τῆς ὕλης grammaticae vix aliter referas nisi ita, ut substantivo praecedenti 'μορφῆς' respondeat. Tum in proxime et antecedentibus et sequentibus

videntur petita, ut illa, quae paulo ante (193^a 9) δοκεῖ δ' ἡ φύσις καὶ ἡ οὐσία τῶν φύσει ὄντων ἐνίοις εἶναι τὸ πρῶτον ἐνυπάρχον ἐκάστῳ ἀρρυθμικόν καθ' ἑαυτό.

Sed quid probabilia sequimur cum certa sint in promptu! Exstant enim verba, ex quibus, quid Aristoteles de hac re opinatus sit, statim patet, in quarto Metaphysicorum libro eodem, de quo supra egimus, loco. Ibi enim Aristoteles, postquam ostendit, quis potissimum apud philosophos φύσεως vocis esset usus, quae disseruit, complectitur hisce verbis (1015^a 13): ἐκ δὲ τῶν εἰρημένων ἡ πρώτη φύσις καὶ κυρίως λεγομένη ἐστὶν ἡ οὐσία, ἡ τῶν ἐχόντων ἀρχὴν κινήσεως ἐν αὐτοῖς ἢ αὐτά· ἡ γὰρ ὅλη τῇ ταύτης δεκτικὴ εἶναι λέγεται φύσις καὶ αἱ γενέσεις καὶ τὸ φύεσθαι τῇ ἀπὸ ταύτης εἶναι κινήσεις· καὶ ἡ ἀρχὴ τῆς κινήσεως τῶν φύσει ὄντων αὕτη ἐστὶν ἐνυπάρχουσα πῶς ἢ δυνάμει ἢ ἐντελεχείᾳ¹. Quae verba, cum nulla sit causa, cur ab Aristotele abiudices,¹ nemini iam, opinor, dubium potest esse, quin Aristotelis sententia ἡ φύσις, proprie dicta rerum sit forma, atque earum quidem rerum, quibus principium movendi primo ab initio per se insitum sit. Namque οὐσία vocem hoc loco ita esse intellegendam, ut sit rerum forma, verba docent 'ἡ γὰρ ὅλη τῇ ταύτης δεκτικὴ εἶναι λέγεται φύσις'.

Quae cum cognoverimus, etiam si ab Aristotele ipso non nullis locis ἡ ὅλη appelletur φύσις, non est, cur de sententia desistamus.

Ac ne quid dubii relinquatur, quod volumus, certis verbis invenimus enunciatum: οὐσίαν sive formam rerum φύσιν esse habendam, quia in ea principium illud motus consistat².

id unum ostendere studet Aristoteles formam rectius et verius quam materiam φύσιν appellari; verba τὸ δ' ἐκ τούτων φύσις μὲν οὐκ ἐστὶ, φύσει δέ' orationis tenori inserta sunt. Quare Simplicio adsentimur monenti: εἰπὼν δὲ μεταξὺ περὶ τοῦ συνθέτου ἐπάγει τὰ λοιπὰ περὶ τοῦ εἶδους καὶ μάλλον κτλ.

¹ Non defuerunt, qui totum hunc Metaphysicorum librum subditum esse contenderent; (cf. Prantelium in Aristoteles' Vier Bücher über das Himmelsgebäude und zwei Bücher über Entstehen und Vergehen p. 510 adnot. 37 —) qui quidem usque eo audaciores in re suspicanda quam in demonstranda acriores se praeberunt.

² Si forte quis dubitet probare, quae posteriore enarravimus loco, nobis statim adsentietur, cum Graecorum verborum perviderit structuram. Sententiae enim, quae a verbis incipit καὶ ἡ ἀρχὴ τῆς κινήσεως sub-

Idem est, quod in *Physicis* libris eodem loco, de quo modo egimus, sic docetur: omnes res, in quibus tale inest principium, φύσιν habere dicuntur, 'φύσιν δ' ἔχει, ὅσα τοιαύτην ἔχει ἀρχήν' sunt autem omnes eae οὐσίαι; quae vox cum sit ambigua, nam et ὕλη ita quodam modo appellatur et εἶδος et imprimis, quae ex ὕλῃ et εἶδει constant, res singulares, explicandi causa additur: ὑποκειμένον γάρ τι καὶ ἐν ὑποκειμένῳ ἐστὶν ἡ φύσις αἰεί. Verbis autem ἐν ὑποκειμένῳ ἐστὶν, ut saepissime, ab Aristotele forma designatur sive qualitas, quae inhaeret substantiae. Si igitur ἡ φύσις ἐν ὑποκειμένῳ αἰεί esse dicitur, rerum forma non esse non potest.

Quod ex his locis de φύσει notionem cognovimus, multis aliis locis prorsus confirmatur; quos quidem omnes adferre non videtur necessarium esse. Sed ne in angustiis versari videamur, etiam eis aliqua ex parte mos gerendus est, qui vim probationis in uno testimoniorum numero positam esse censeant. Perlegant igitur velim, quae de rerum principiis, praecipue de tribus posterioribus, in secundo *Physicorum* libro (198^a 21) disputata sunt. Cuius disputationis summa haec fere est.

Quoniam quattuor inventa sunt rerum principia, physici est de unoquoque eorum ita quaerere, ut, quid valeat ad singulas res constituendas, appareat. Tria autem principia in unum plerumque cadunt, namque τὸ τί ἐστὶ et τὸ οὐ ἕνεκα unum sunt, τὸ δ' ὅθεν ἡ κίνησις πρῶτον specie cum hisce congruit: namque homo hominem generat. — Quid autem sit, τὸ τῷ εἶδει ταῦτὸ τοῦτοισι, haud difficile est cognitu et ex hisce similibusque satis apparebit: ἡ γὰρ τέχνη ἀρχὴ καὶ εἶδος τοῦ γενομένου ἀλλ' ἐν ἐτέρῳ ἢ δὲ τῆς φύσεως κίνησις ἐν αὐτῷ ἀφ' ἐτέρας

iectum est αὐτῇ, id est οὐσία. Quod praedicatum cum articulo est coniunctum, non iam te offendet; principium enim, quod quaeritur, est unum atque certum, sexcentiens iam memoratum; cum igitur dicit Aristoteles αὐτῇ ἐστὶν ἡ ἀρχὴ τῆς κινήσεως (τῶν φύσει ὄντων) hoc dicit: forma rerum est principium illud unum et verum, de quo tota haec quaestio. —

Simili usus vi loquendi in proxime antecedentibus dicit Aristoteles 'ἡ πρώτη φύσις ἐστὶν ἡ οὐσία ἢ τῶν ἐχόντων' κτλ. ubi Alexander omit- tens articulum scribit: ἡ πρώτη φύσις καὶ κυρίως λεγόμενη ἐστὶν οὐσία ἢ τῶν ἐχόντων, cui non adstipulamur (cf. Bonitz: *Alexandri Aphrodisiensis commentarius in libros Metaphys. Aristotelei* p. 319, 1).

De hoc articuli usu imprimis apud philosophos vide Neuhaeuser: *Anaximander Milesius* p. 14 sq.

οὐσα φύσεως τῆς ἐχούσης τὸ εἶδος ἐνεργείᾳ (735^a 2) et item καὶ ὑφ' οὗ ἡ κατὰ τὸ εἶδος λεγομένη φύσις ἡ ὁμοειδής. αὕτη δ' ἐν ἄλλῳ· ἄνθρωπος γὰρ ἄνθρωπον γεννᾷ (1032^b 24); cum quibus comparanda sunt haec: ἐπὶ μὲν δὴ τινων καὶ φανερόν ὅτι τὸ γεννῶν τοιοῦτον μὲν οἶον τὸ γεννῶμενον, οὐ μέντοι τὸ αὐτὸ γε, οὐδ' ἐν τῷ ἀριθμῷ ἀλλὰ τῷ εἶδει, οἶον ἐν τοῖς φυσικοῖς· ἄνθρωπος γὰρ ἄνθρωπον γεννᾷ (1033^b 29) eius enim, qui gignit, forma specie eadem est atque eius, qui gignitur, atque illius quidem actu huius potentia forma est. Sin autem principium, quod inest in generantibus, a forma eorum, quae generantur numero tantum diversum esse dicitur, sequitur, ut ab Aristotele rerum forma habita sit causa motus.

Idem probare volunt, quae in secundo de Gen. et Corr. libro leguntur (333^b 3 sqq.), ubi Aristoteles docere studet, quam absurda eorum sit sententia, qui res singulares ex mera atque fortuita corporum immutabilium concursione oriri velint. Negat enim eorum quemquam dicere posse qui fiat, ut res mutantur aut natura gignantur; namque naturam certis modis legibusque operari. Itaque quaerit ex eis, qui fiat, ut ex homine fere semper homo vel ex tritico triticum nascatur et non olea? Igni aut terra id non effici, nec magis φιλία aut νεῖκει. Quibus expositis quid sibi videatur, sic proponit (333^b 13): τοῦτο δ' ἐστίν, inquit, ἡ οὐσία ἡ ἐκάστου ἀλλ' οὐ μόνον 'μίξις τε διάλλαξις τε μιγέντων' ὥσπερ ἐκείνός φησιν. ('Εμπεδοκλής.) τύχη δ' ἐπὶ τούτων ὀνομάζεται ἀλλ' οὐ λόγος· ἔστι γὰρ μιχθῆναι ὡς ἔτυχεν. τῶν δὲ φύσει ὄντων αἴτιον τὸ οὕτως ἔχειν, καὶ ἡ ἐκάστου φύσις αὕτη περὶ ἧς οὐδὲν λέγει. Causa igitur movendi vel gignendi Aristotelis sententia rerum naturalium est essentia 'ἡ οὐσία ἡ ἐκάστου' sive forma vel qualitas 'τὸ οὕτως ἔχειν', atque haec essentia vel forma rerum φύσις esse dicitur, quam qui negleget, nihil de φύσει docebit.

Iam cum Schweglero¹ non miramur, quod in duodecimo Metaphysicorum libro res singulares ex ὕλῃ et φύσει constare dicuntur, ubi Aristoteles (1070^a) οὐσίαι δὲ τρεῖς, ἡ ὕλη τότε τι οὐσα τῷ φαίνεσθαι . . . ἡ δὲ φύσις τότε τι, εἰς ἣν καὶ ἔστι τις· ἔτι τρίτη ἡ ἐκ τούτων ἡ καθ' ἕκαστα οἶον Σωκράτης ἡ Καλλίας.²

¹ cf. Schwegler. I. I. vol. IV p. 242 'Die Form nennt Aristoteles hier in etwas ungewöhnlicher Terminologie φύσις'.

² Alexander ad locum satis breviter et commode adnotat (I. I. 649/32)

Quid igitur sit ἡ πρώτη φύσις καὶ κυρίως λεγομένη vel potius, in quo ab Aristotele ponatur, ex eis, quae disputavimus nemo non cognoscet. Namque si ἡ φύσις definitur principium motus, quod corporibus primo proprieque sit insitum, si porro hoc principium motus rerum οὐσίᾳ et εἶδει continetur, sequitur, ut ἡ φύσις in essentia atque forma rerum consistat.

Atque, quam recte haec sint disputata, inde intellegitur, quod ab Aristotele rerum essentia vel forma certis verbis φύσις appellatur.

V.

Quo modo ea forma, quae φύσις appellatur, ad ipsas se habeat res.

Sed statim exoritur quaestio, quam ratione forma rerum φύσις sit habenda. Hanc autem rationem explanare fere idem est atque ostendere, quo modo materia cum forma, si fas est dicere, coniuncta sit. Quae res facilius sentitur quam describitur. Materia enim et forma corporum naturalium adeo unum sunt ens ut vix altera ab altera seiuncta cogitari possit. Nam quae est materia sine ulla forma aut quae est forma sine ulla materia! Quam ob rem Aristoteles, ut doceat, quae sit physicorum contemplandi ratio, simili quodam uti solet atque plerumque quidem τῷ κυμῷ. Res invenitur cum aliis locis tum initio sexti Metaphysicorum libri (1025^b 30), ubi, quae sit metaphysicorum definiendi ratio, quae physicorum, sic fere diiudicatur.

Quidquid definitione complectimur et ita indicamus ut, quid sit, appareat, aut sic se habet ut τὸ κυμὸν aut ut τὸ κοῖλον; quae prorsus inter se differunt: simi enim voce qualitas quaedam designatur una cum materia, cui inhaeret; significat enim τὸ κυμὸν nec 'nasum' solum nec 'conca-vum' sed 'nasum conca-vum', id est qualitatem materiae informatam; τὸ κοῖλον autem loquendi usu sic adhibetur, ut indicet meram qualitatem a materia sensili cogitatione seiunctam. Quod qui fieri possit, quaeris?

λέγει δὲ φύσιν καὶ τότε τι καὶ ἔστιν τὸ εἶδος· ἐκ παραλλήλου γὰρ ταῦτα κεῖται. τὸ δὲ εἰς ἣν ἀντὶ τοῦ εἰς ἣν φύσιν καὶ εἶδος ἡ γένεσις ἐστίν. πᾶσα γὰρ γένεσις ὁδὸς ἐστίν εἰς εἶδος τι.

Facile id quidem dictu. Videsne κοῖλον posse appellari quamcunque rem, quoad concava sit, τιμὸν autem nisi de nasi quadam specie omnino non dici? Itaque, si quis κοῖλον dicat, nulla re tanquam subiecta addita, nihil volt nisi ut qualitatis imago sive notio mente concipiatur, quae est metaphysicorum cogitandi ratio; qui τιμὸν dicit, quippe quod non nisi in certa corporis parte inveniatur, qualitatem indicat materiae ita informatam, ut ne cogitatione quidem separari possit.

Si igitur Aristotelis sententia res naturales similiter atque τὸ τιμὸν considerandae sunt, satis liquet, quo modo et forma rerum φύσις sit habenda, et quo modo physicis, quid res sint, exquirendum sit: 'εἰ δὴ πάντα τὰ φυσικὰ ὁμοίως τῷ τιμῷ λέγονται, οἷον ῥίς, ὀφθαλμός, πρόσωπον, κάρξ, ὄκτοῦν, ὅλως ζῶον, φύλλον, ῥίζα, φλοιός, ὅλως φυτὸν (οὐθενὸς γὰρ ἄνευ κινήσεως ὁ λόγος αὐτῶν, ἀλλ' αἰεὶ ἔχει ὕλην) δηλον πῶς δεῖ ἐν τοῖς φυσικοῖς τὸ τί ἐστι ζητεῖν καὶ ὀρίζεσθαι' (1025^b 34).

Quod quamvis ex similitudine adhibita satis iam sit in aperto, tamen ut res pro ea qua est gravitate quasi ex omnibus partibus perspiciatur, non praetereunda videntur, quae eadem de re alia ratione in secundo Physicorum libro sunt exposita. Ut enim eo loco, quem modo tractavimus, cum metaphysicis sic hoc cum mathematicis disciplinis ita comparatur physicorum doctrina, ut termini eius atque fines constituentur. Non est huius loci singula persequi, quae ab Aristotele in utramque partem disputantur; quae huc potissimum pertinent, summam referamus.

Ac primum quidem et mathematici est et physici de corporibus quaerere eorumque accidentibus, punctis, lineis, planis, dimensionibus neque vero utriusque eodem modo; huius enim est una cum figura et materiam corporum cognoscere; ille formas figurasque considerans materiam prorsus negligit; tum de corporum accidentibus alter sic agit ut de rebus per se constantibus, alter quoad inhaerent corporibus, quorum species constituunt. Itaque mathematicis licet a corporibus separare accidentia nullo exoriente errore, physicis idem facere non licet. Id quod statim apparere ait Aristoteles, si quis fines utriusque artis constituere conetur. Constituit autem hisce (194^a 2): 'τὸ μὲν γὰρ περιττὸν ἔσται καὶ τὸ ἄρτιον καὶ τὸ εὐθὺ καὶ τὸ καμπύλον, ἔτι δὲ ἀριθμὸς καὶ γραμμὴ καὶ σχῆμα ἄνευ κινήσεως,

εἰς αὐτὴν δὲ καὶ ὁστοῦν καὶ ἄνθρωπος οὐκέτι, ἀλλὰ ταῦτα ὡς περὶ
ῥίς τιμὴ ἀλλ' οὐχ ὡς τὸ καμπύλον λέγεται¹.

Quoniam, quid haec sibi velint, supra vidimus, physicorum
quaerendi rationem cum Themistio, (l. l. p. 167) simile τοῦ τιμοῦ
enarranti hisce verbis complectemur: 'οὕτως καὶ περὶ τῶν φυσικῶν
λεκτέον, ὡς ἐν ὕλῃ μὲν καὶ μεθ' ὕλης ὄντων, τὸ μέντοι
εἶναι ἃ ἐστὶ παρὰ τοῦ εἶδους ἐχόντων, ὥστε καὶ ὁ ὀριζόμενος
προσχρήσεται μὲν τῇ ὕλῃ ὀριεῖται δὲ κατὰ τὸ εἶδος'.

Eodem pertinet, quod Aristoteles in Metaphysicis physicam
discernens artem a ceteris philosophiae disciplinis de eadem re
iudicat: '(1025^b 26) ἡ φυσικὴ θεωρητικὴ τις ἂν εἴη, ἀλλὰ θεω-
ρητικὴ περὶ τοιοῦτον ὃν ὃ ἐστὶ δυνατόν κινεῖσθαι καὶ περὶ
οὐσίαν τὴν κατὰ τὸν λόγον ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ οὐ χωριστὴν μόνον'.¹

His igitur similibusque verbis docemur rerum naturalium
formam, quae quidem materiae sit insita, sive, ut Graece dicitur,
'τὸ ἔνυλον εἶδος'

primo proprieque φύσιν esse considerandam.

¹ Verba οὐ χωριστὴν μόνον ne quis perverse accipiat, monendum
videtur corpora naturalia ab Aristotele ἀχώριστα sive οὐχωριστὰ appellari,
quippe quorum forma a materia separari non possit. Itaque formula οὐ
χωριστόν, pro una orationis parte habenda est, nec licet construere οὐ μόνον
χωριστόν sed μόνον οὐ χωριστόν. Quare Alexandros (l. l. 409/13)
εἰπὼν δὲ ὅτι περὶ οὐσίαν τὴν κατὰ τὸν λόγον ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ, καὶ προσ-
θεὶς τὸ 'οὐ χωριστὴν μόνον' δοκεῖ λέγειν ὅτι περὶ εἶδος ἐστὶν οὐ χω-
ριστόν μόνον ἀλλὰ καὶ ἀχώριστον. οὐ τοῦτο δὲ λέγει ὅτι καὶ περὶ χω-
ριστόν ἐστι, καὶ περὶ ἀχώριστον, ἀλλὰ τὸ οὐ χωριστόν μόνον ἀντὶ τοῦ
μόνον οὐ χωριστόν εἶπεν, ἥτοι περὶ οὐσίαν μόνον ἀχώριστον καὶ μὴ δυ-
ναμένην χωρίζεσθαι τῇ ὕλῃ.

Pars altera.

De singulis rerum generibus, quibus ab Aristotele
ista ἡ φύσις tribuitur.

Quod adhuc universe cognovimus, iam in singulis corporum
generibus examinandum videtur.

Iam eo loco, a quo exorsi sumus, physicorum corporum genera
memorantur animalia, plantae, elementa. Ea enim φύσει gignere
dicuntur, eisque φύσις primo proprieque insita esse putatur.
Quae cum ita distinguantur, ut priora duo genera ἔμψυχα haec
ἄψυχα nominentur, iam de elementis videndum est.

I.

De corporibus, quae ἄψυχα appellantur sive de elementis.

Quaestio ita erit instituenda ut primum doceatur, quibus
motibus elementa κατὰ φύσιν ferantur, tum causa investigetur,
qua hi motus efficiantur.

1. De motibus simplicibus corporibusque, quae his motibus
κατὰ φύσιν feruntur.

Hi motus, qui physici dicuntur, corporum naturae respon-
deant oportet. Simplicium enim corporum motus sunt simplices,
mixtorum mixti. Simplex autem ab Aristotele dicitur motus in
orbem et ad lineam. Quorum is, quem posteriorem posuimus,
duplex est, sursum dico et deorsum. Corpora igitur, quae per
se feruntur his motibus, simplicia sunt putanda. Hac usus ar-
gumentatione Aristoteles στοιχεῖα id est elementa esse probat:
ἐπεὶ δ' ἐστὶ παντὸς φυσικοῦ σώματος κίνησις οἰκεία, τῶν δὲ κι-
νήσεων αἱ μὲν ἀπλαῖ, αἱ δὲ μικταί, καὶ αἱ μὲν μικταὶ τῶν

μικτῶν αἱ δὲ ἀπλαῖ τῶν ἀπλῶν εἰσί, φανερόν ὅτι ἔσται ἅττα
 σώματα ἀπλά · εἰς γὰρ καὶ κινήσεις ἀπλαῖ. ὥστε δῆλον καὶ ὅτι
 ἔστι στοιχεῖα καὶ διὰ τί ἔστιν.¹

Corpora autem simplicia sive elementa dicuntur ea, ex
 quibus cetera omnia constare putantur, ipsa autem non iam
 composita aut mixta videntur.²

Inter se autem elementa diversa sint oportet; si non essent,
 eodem omnia motu κατὰ φύσιν ferri necesse esset. Unde eorum
 sententia refellitur, qui elementum unum posuerant; suo iure
 enim Stagirita ‘κοινὸν δέ, inquit, πᾶσιν ἀμάρτημα τοῖς ἐν τῷ
 στοιχεῖον ὑποτιθεμένοις τὸ μίαν μόνην κίνησιν ποιεῖν φυσικὴν,
 καὶ πάντων τὴν αὐτήν. ὀρώμεν γὰρ πᾶν τὸ φυσικὸν σῶμα
 κινήσεως ἔχον ἀρχήν. εἰ οὖν ἅπαντα τὰ σώματα ἐν τί ἔστιν,
 πάντων ἂν εἴη μία κίνησις.³ Neque tamen magis audiendi sunt,
 qui στοιχεῖα numero velint esse infinita, quoniam ne κινήσεις
 quidem φυσικὰς infinitas esse videmus;⁴ quas, cum ἡ κύκλις
 κίνησις sive ἡ περὶ τὸν μέσον ad caelestia pertineat corpora,
 duas esse statuimus: τὴν ἄνω καὶ κάτω κίνησιν.

Sed de his motibus agi non potest, nisi aliqua ex parte
 cognoveris, quid Aristoteli de gravi et levi placuerit: ἔστι γὰρ
 ἡ περὶ αὐτῶν θεωρία τοῖς περὶ κινήσεως λόγοις οἰκεία · βαρὺ
 γὰρ καὶ κοῦφον τῷ δύνασθαι κινεῖσθαι φυσικῶς πως λέγομεν.⁵
 Actionem vel facultatem, qua moventur elementa, ipsam nomine
 vacantem satis recte fortasse dixeris ῥοπήν.⁶ Iam de gravi et
 levi ita videndum est, ut qualitates per se simpliciterque consi-
 derentur et, quid sint, et in qua re posita sint, ostendatur. De
 hac enim re ei philosophi, qui ante Aristotelem erant; certi
 quidquam non proposuerunt. Quod si fecissent, ille sane non

¹ De Caelo Γ 3. 302^b 5.

² ibidem 302^a 15.

³ ibidem 304^b 11.

⁴ ibidem 303^b 4.

⁵ ibidem 307^b 31.

⁶ ῥοπή dicitur, ut supra monuimus, impetus vel appetitus quasi, quo
 agitantur στοιχεῖα, ut aliquo ferantur; qualitas ipsa, in qua facultas motus
 consistit, optime, mea quidem sententia, indicatur ‘momento’ qua voce id
 designatur, quod valeat ad movendum (movimentum). Angustiore signi-
 ficatione vocem invenies a Cicerone (Tuscul. I, 17. 40) adhibitam, ita qui-
 dem, ut simul audiat, quorsum motus tendat.

questus esset¹: περὶ μὲν οὖν τῶν ἀπλῶς λεγομένων οὐδὲν εἴρηται παρὰ τῶν πρότερον, περὶ δὲ τῶν πρὸς ἕτερον· οὐ γὰρ λέγουσι τί ἐστὶ τὸ βαρὺ καὶ τὸ κοῦφον, ἀλλὰ τί τὸ βαρύτερον καὶ κουφότερον ἐν τοῖς ἔχουσι βάρος’.

De βαρεῖ igitur et κούφῳ sic ab Aristotele disscribitur²: Sunt quaedam corpora ita natura generata, semper ut fugiant medium, alia ita, ut petant; illa sursum ferri, deorsum haec dicuntur³. ἄνω vero sive supernum esse volt Aristoteles totius mundi extremum, κάτω sive infernum medium mundi.⁴ Itaque definit⁵: ἀπλῶς μὲν οὖν κοῦφον λέγομεν τὸ ἄνω φερόμενον καὶ πρὸς τὸ ἔσχατον, βαρὺ δὲ τὸ ἀπλῶς⁵ κάτω καὶ πρὸς τὸ μέσον; ex quibus per se secuntur neque tamen praetereunda illa: πρὸς ἄλλο δὲ κοῦφον καὶ κουφότερον, ὃ δυοῖν ἐχόντων βάρος καὶ τὸν ὄγκον ἴσον κάτω φέρεται θάτερον φύσει θάπτον’. Id igitur simpliciter dicimus leve, quod sursum ad extremum usque fertur, simpliciter grave id, quod deorsum ad mediam movetur mundi partem.

Atque ut regiones sunt duae, in quas fiunt motus, sic etiam corpora duo, quibus illae inhaerent se movendi δυνάμει: ignem enim nulla re impediēte semper sursum, terram deorsum ferri videmus. Itaque haec corpora loca obtinent opposita tanquam sua: supernum dico ignis, terra infernum.

¹ De Caelo 308 a 9.

² ibidem 308 a 14.

³ 308 a 21.

⁴ 308 a 29.

⁵ Verborum ordinem, quem codices exhibent, mutandum esse, quis est quin videat: quaeritur enim, quid sit τὸ ἀπλῶς βαρὺ, non quid τὸ ἀπλῶς κάτω; quare haud dubie cum Prantelio scribendum βαρὺ δὲ ἀπλῶς τὸ κάτω κτλ. Proxima verba πρὸς ἄλλο δὲ κοῦφον κτλ. integra esse non possunt: an κοῦφον vel κουφότερον πρὸς ἄλλο id esse dicas, quod altero celerius deorsum natura feratur, nec potius id, quod deorsum tardius, celerius sursum natura petat? Itaque aut κάτω in ἄνω mutandum aut pro δ alia particula ponenda est; sed quod priore loco proponitur remedium mihi non probatur: corpora enim, quibus pondus sit ac nutus ex Aristotelis quidem sententia vix apte dixeris sursum natura ferri; quod autem Prantelius probare studuit pro δ legendum esse οὐ non minus rei-ciendum: quis enim Aristoteli talem adtribuat structuram: πρὸς ἄλλο δὲ κοῦφον καὶ κουφότερον (λέγομεν, sic enim intellegendum) οὐ κάτω φέρεται θάτερον φύσει θάπτον! Sententiae maxime respondet, si pro δ legitur εἰ sive ὅτε.

Quae vero sunt utriusque participes qualitatis, aer et aqua, non eadem atque illa celeritate aut ad extremum usque aut ad medium mundum feruntur, sed intra extremas regiones igne inferiora, superiora terra obtinent loca; aer enim gravior est quam ignis, aqua autem levior quam terra: quare πρὸς ἕτερον grave aut leve ab Aristotele dicuntur.

Quattuor igitur elementa ordine inveniuntur ab infimo ad summum hocce: terra, aqua, aer, ignis.¹

Elementum igitur unum quodque ita comparatum esse censet Aristoteles, ut in certum quendam, id est in suum locum per se feratur.

2. De causis, in quibus motus elementorum positi sunt.

Iam ad alteram partem quaestionis pervenimus, qua investigandas esse diximus causas, quibus elementorum motus efficiantur.

Sed motuum diversorum causas si cognoscere volumus, examinandae nobis sunt ea elementorum qualitates facultatesque, in quibus Aristoteles proprium uniuscuiusque motum positum esse voluerit. Eius modi autem qualitates Aristotelem denotasse, ex his ipsius verbis cognoscitur: ἐπεὶ δὲ κυριώταται διαφοραὶ σωμάτων αἴτε κατὰ τὰ πάθη καὶ τὰ ἔργα καὶ τὰς δυνάμεις (ἐκάστου γὰρ εἶναι φαμεν τῶν φύσει καὶ ἔργα καὶ πάθη καὶ δυνάμεις) πρῶτον ἂν εἴη περὶ τούτων λεκτέον, ὅπως θεωρήσαντες ταῦτα λάβωμεν τὰς ἐκάστου πρὸς ἕκαστον διαφοράς.² Quae ita sine dubio sunt intellegenda ut τὰ πάθη significant ipsas corporum qualitates, quibus continentur δυνάμεις sive facultates, quarum actiones dicuntur ἔργα sive ἐνέργειαι.³ De his

¹ 311 b 13 sqq.

² 307 b 19.

³ Id quod aliis locis optime inlustratur. Quae enim hoc loco dicuntur πάθη, δυνάμεις, ἔργα, eadem 306 b 20 πάθη, δυνάμεις, κινήσεις appellantur. Porro quid intersit inter πάθη et δυνάμεις ex Meteorol. Δ 5. 382 a 27 sqq. facile cognoscitur. Ibi enim diiudicatur qualitas sive forma elementorum a vi et facultate aliquid efficiendi, quae in forma posita est: ἔστι δὲ τὰ αἴτια τὰ περὶ τὴν ὕλην δύο, τὸ τε ποιοῦν καὶ τὸ πάθος, τὸ μὲν ποιοῦν ὡς ὄθεν ἡ κίνησις, τὸ δὲ πάθος ὡς εἶδος; et paulo inferius: ποιεῖ μὲν θερμῷ καὶ ψυχρῷ, τὸ δὲ πάθος ἢ παρουσίᾳ ἢ ἀπουσίᾳ θερμοῦ καὶ ψυχροῦ. Itaque πάθος est qualitas per se cogitata, δύναμις id ad

autem qualitatibus fusius iam dicendum est, ut plane pervideatur, quo modo generationes et mutationes corporum fieri Aristoteles senserit. Generationes autem cum ex Aristotelis sententia nihil sint nisi formarum mutationes, de materiae et formae ratione non nulla praemonenda videntur.

a. De materiae et formae elementorum ratione.

Elementa igitur, quae quattuor esse putat Aristoteles, in eodem semper permanere statu negat et ex sese mutuo fieri contendit¹. Quam generationem non posuisset, nisi ut ceterarum rerum sic elementorum quoque commune aliquid voluisset esse. Id autem est τὸ ἔσχατον ὑποκείμενον, quod quattuor elementis materia subesse putatur. Quae quidem materia, cum omni figura et qualitate careat², per se constare non potest³, sed ita consideratur existere, ut cum forma, cui subiecta sit, corpus efficiat. Qualitates igitur aut formae ne ipsae quidem reperiuntur nisi materiae insitae. Itaque materiam quidem esse dixeris, quae autem sit aut qualis non dici potest; namque forma est, qua quid sint res qualesque diiudicatur⁴. Ex quibus sequitur, ut omnibus elementis una eademque materia subsit, id autem, quo inter se differant, in forma sive qualitatibus consistat⁵. Itaque una cum qualitatibus mutatione elementa ipsa mutari oportet.

Quibus expositis non iam mirabere unum idemque potentia

quod efficiendum res per qualitatem apta est. Hanc vocis significationem laudatam invenies M^{tr}ph. Δ 21. 1021^b 15 hisce verbis; πάθος λέγεται ἓνα μὲν τρόπον ποιότης, καθ' ἣν ἀλλοιοῦσθαι ἐνδέχεται.

¹ 305^a 3 ἐπεὶ δ' οὐτε ἐξ ἀσωμάτου γίνεσθαι δυνατόν οὐτ' ἐξ ἄλλου σώματος, λείπεται ἐξ ἀλλήλων γίνεσθαι.

² ὥσπερ γὰρ καὶ ἐν τοῖς ἄλλοις, αἰδέες καὶ ἄμορφον δεῖ τὸ ὑποκείμενον εἶναι — 306^b 16.

³ 329^a 24 ἡμεῖς δὲ φαμέν μὲν εἶναι τινα ὕλην τῶν σωμάτων τῶν αἰσθητῶν, ἀλλὰ ταύτην οὐ χωριστὴν ἀλλ' αἰετ' ἐναντιώσεως, ἐξ ἧς γίνονται τὰ καλούμενα στοιχεῖα.

⁴ καὶ ἔστι μὲν ἡ αὕτη (ἡ ὕλη) τὸ δ' εἶναι οὐ ταῦτόν, ὥσπερ καὶ τὸ νοσερὸν καὶ τὸ ὑγιαστὸν, τὸ δ' εἶναι οὐ ταῦτόν. διόπερ οὐδὲ τὸ νοσῶδει εἶναι ἢ ὑγιαίνειν 312^a 18.

⁵ cf. adnotationem priorem; 312^a 30: ὥστε ἀνάγκη καὶ τὰς ὕλας εἶναι τοσαύτας ὥσπερ ταῦτα, τέτταρας, οὕτω δὲ τέτταρας ὡς μίαν μὲν ἀπάντων τὴν κοινήν, ἄλλως τε καὶ εἰ γίνονται ἐξ ἀλλήλων, ἀλλὰ τὸ εἶναι ἕτερον.

grave et leve esse posse¹ nec quidquam impedire, quominus id, quod actu sit aqua, idem potentia sit aer². Quod ut clarius perspiciatur, similitudine uti iuvabit ab Aristotele ipso proposita. Si enim quis ex quadam corporis parte laboret, vere dixeris eam partem esse aegrotabilem eandemque sanabilem; neque tamen idem est aegrotabile quod sanabile, quoniam ne aegrotum quidem dixeris idem esse atque sanum. Eadem igitur res subiecta potentia duo potest esse. Similis est inter materiam et formam ratio.

Qua ratione efficitur, ut et elementa ex sese mutuo fiant, eademque rursus tanquam materia reliquorum corporum considerentur³. Ad quam rem explicandam iam accedamus.

b. De ratione, qua elementa mutantur.

Quoniam mutationes elementorum ab Aristotele inde explicantur, quod elementorum differentiae in qualitatibus positae ab eorum materia paulatim separantur⁴, tria generandi quasi principia ponuntur⁵: primum principium materia ponenda est, quae non est corpus sensibile nisi potentia; deinde qualitates contrariae, sicut calor, frigus, aliae eiusmodi; denique quae ex materia et qualitatibus constant, elementa: ignis, aer, aqua, terra; ea demum non qualitates ipsae aliud in aliud mutantur⁶.

Nihil autem mutatur sine adfectione extrinsecus adveni-
enti; itaque qualitates eiusmodi oportet esse ut, materiae insi-
tae, ad aliquid agendum patiendumque sint aptae. Quae nu-
mero quattuor inventae sunt: calidum, frigidum, umidum, siccum;
ad eas enim omnes, quae forstasse similes sunt, facile referuntur.

His igitur qualitatibus elementa ita constitui volt Aristote-

¹ 312^a 17, ὥστε καὶ ἐν αὐτῇ τῇ ὕλῃ τῇ τοῦ βαρέος καὶ κούφου, ἢ μὲν τοιοῦτον δυνάμει, βαρέος ὕλη, ἢ δὲ τοιοῦτον, κούφου· καὶ ἔστι μὲν ἡ αὐτὴ τὸ δ' εἶναι οὐ ταῦτόν.

² quia aquae materia apta est ad accipiendam et aquae et aeris formam.

³ οὕτω καὶ τὰ στοιχεῖα δεῖ νομίζειν ὥσπερ ὕλην εἶναι τοῖς συνθέ-
τοις διὸ καὶ δύναται μεταβάλλειν εἰς ἄλληλα 306^b 19.

⁴ χωριζομένων τῶν κατὰ πάθη διαφορῶν.

⁵ 329^a 32.

⁶ 329^a 35.

les, ut calidum cum sicco coniunctum sit ignis, cum umido aer, frigidum autem cum umido copulatum aquam, cum sicco terram efficiat¹. Atque inter sese elementa ita se habent, ut ignis et terra extrema illa quidem sint et sinceriora, aqua vero et aer media magis et mixta. — Qualitatum porro cum respexeris copulas, corpora invenies utraque utrisque contraria: igni enim aqua, terra aeri adversatur, quippe cum ex contrariis constant qualitatibus. — Quamvis denique singula elementa binis constituentur qualitatibus, tamen altera in unoquoque praevalere putatur: siccum in terra, frigidum in aqua; in aere umidum, calidum in igne.

Quae cum ita sint, haud difficile est intellectu, quare Aristoteles mutationem elementorum differentiarum separatione fieri arbitretur: namque si ignis est caliditas et siccitas, aer caliditas et umiditas, simulatque siccitas ab umiditate victa est, ex igni fit aer, et rursus, ubi a siccitate umiditas superata est, ex aere ignis nascitur. Quibus igitur altera qualitatum communis est, eorum inter sese mutationes facilius celeriusque fiunt, ubi utraque qualitas est superanda, ibi tardius perficitur mutatio.

En habes elementorum ex sese mutuo nascentium originem. Ex qua gignendi ratione reliquorum quoque corporum, quippe quae sint ex elementis composita, generationes et mutationes sunt iudicanda. Id quod, ne sim longus, ex Aristotelis verbis cognoscas, quae exstant in secundo eorum libro, qui *Περὶ γενέσεως καὶ φθορᾶς* inscribuntur². Ibi enim Aristoteles: ἐπεὶ δὲ καὶ πάσχει τ' ἀναντία κατὰ τὸν ἐν τοῖς πρώτοις διορισμόν· ἔστι γὰρ τὸ ἐνεργεῖα θερμὸν δυνάμει ψυχρὸν καὶ τὸ ἐνεργεῖα ψυχρὸν δυνάμει θερμὸν, ὥστε ἐὰν μὴ ἰσάζῃ, μεταβάλλει εἰς ἄλληλα (ὁμοίως δὲ καὶ ἐπὶ τῶν ἄλλων ἐναντίων) καὶ πρῶτον οὕτω τὰ στοιχεῖα μεταβάλλει, ἐκ δὴ τούτων σάρκες καὶ ὅσα καὶ τὰ τοιαῦτα, τοῦ μὲν θερμοῦ γιγνομένου ψυχροῦ, τοῦ δὲ ψυχροῦ θερμοῦ, ὅταν πρὸς τὸ μέσον ἔλθῃ· ἐνταῦθα γὰρ οὐδέτερον, τὸ δὲ μέσον πολὺ καὶ οὐκ ἀδιαίρετον. ὁμοίως δὲ καὶ τὸ ξηρὸν καὶ τὰ τοιαῦτα κατὰ μεσότητα ποιοῦσι σάρκα καὶ ὅσα καὶ τᾶλλα.

¹ Eae enim qualitates, quae inter se sunt oppositae, ut calidum frigidum, copulari nequeunt.

² 334 b 20.

c. Principium, a quo elementorum motus et mutationes pendent,
τὸ ἐνυλον εἶδος est.

Quae cum cognoverimus, vix iam opus est quaerere, quid sit, in qua re Aristoteles corporum simplicium naturam causamque illam motus positam esse voluerit. Nihilominus ut res certius commodiusque diiudicetur, haud alienum videtur quae disputavimus breviter complecti.

Ac primum quidem στοιχεῖα naturaliter in se habent principium quoddam causamque motus¹; secundum hoc principium suo quodque motu elementum fertur². Itaque motus, prout elementa ipsa, inter se diversa sunt³. Elementorum autem differentiae in ipsorum qualitatibus sive formis sunt positae⁴. Ergo qualitates elementorum sive formae causae sunt, quibus unumquidque certo quodam suoque motu movetur.

Tum statuendum est elementorum motus non in infinitum progredi, sed in suo quodque loco consistere; ex quo loco nisi βίῃ aut mutata forma non moveatur.

Denique elementa inter sese eadem lege mutari voluit Aristoteles, qua omnes generationes physicae fierent, quae dicitur lex synonymiae: quae quidem lex haec est, ut substantiae naturales a substantiis eiusdem speciei generentur sive, ut idem generaliter dicatur, ut τὸ κινητικὸν idem oporteat esse actu quod τὸ κινητὸν potentia⁵.

Quae si recte disputata sunt, in elementis prorsus confirmatum videmus, quod supra in universum de principio motus cognovimus. Namque, si unum quodque elementum certo quodam suoque motu per se movetur, causa huius motus in eo solo inveniri potest, quo a ceteris sit diversum. Differunt autem inter sese elementa, ut vidimus, sola forma sive qualitatibus; ergo in qualitatibus sive forma causam motus positam esse oportet.

His qualitatibus, quae quattuor ab Aristotele statuuntur — aridum, siccum, humidum, frigidum — et elementa constituuntur et efficitur, ut ex sese mutuo fiant.

¹ 268 b 27.

² 302 b 5 et imprimis 303 b 18.

³ 302 b 30 et 304 b 12.

⁴ 307 b 18.

⁵ Mph. XII 3. De Caelo 310 a 20.

Quoniam autem eae qualitates non inveniuntur nisi materiae cuidam insitae, principium elementorum motus in τῷ ἐν-
ύλῳ εἶδει consistere apparet.

II.

De ἐμψύχοις corporibus.

Postquam de eis egimus substantiis, quae ἄψυχοι appellantur, iam de ἐμψύχοις videndum est. Quo in numero sunt plantae et animalia. Quaerendum est igitur, cum animantium¹ essentia et forma sit ἡ ψυχὴ, utrum ἡ ψυχὴ φύσει notionē contineatur, an haec sit principium ab illa prorsus diversum. Quae res, quanquam secundum ea, quae priore huius dissertationis parte probavimus, vix iam dubia potest esse, tamen digna videtur, quae diligentius examinetur; praesertim cum iam veteres interpretes Aristotelis, qui de hac re egerunt, inter se prorsus dissentiant. Eorum igitur opiniones, antequam, quid nobis videatur, exponamus, accuratius considerandae sunt. Ex usu autem videtur, cum Simplicius ab Aristotelis sententia non nihil abhorreere videatur, eius potissimum argumenta persequi.

1. Veteres interpretes imprimis Simplicius, quid de ψυχῆς et φύσει ratione senserit.

Simplicius², postquam ostendit, qua sententia vox φύσει adhiberetur, instituit docere, quid sit ἡ φύσις et quam in rebus vim habeat ‘τίς ἡ κατὰ τὸν Ἀριστοτέλην φύσις καὶ τίνα ἔχουσα δύναμιν ἐν τοῖς οὖσι’. Quibus de rebus ita argumentatur, ut duo statuenda putet: unum τὴν ψυχὴν φύσιν esse non posse, alterum τὴν φύσιν non esse potentiam aliquid efficiendi, sed esse id,

¹ Animantis voce antiquum loquendi usum sequentes et plantas et animalia complectimur. Non enim est opus de plantis separatim agere — id quod ne Aristoteles quidem fecit — quia ἡ ψυχὴ θρεπτικὴ et plantarum et animalium principium est. Quidquid autem de ψυχῆς αἰσθητικῆς facultate docebitur, ad animalia sola referendum esse patet.

² Simplicii de φύσει corollarium, quod huc potissimum pertinet, invenies l. I. p. 285 sqq. verbis incipiens: ‘Ἄλλ’ ἐπειδὴ τὰ περὶ φύσει εἰρημένα τέλος ἔχειν δοκεῖ κτλ.

quo corpora naturalia ad patiendum sint apta; namque animam esse principium motus in utramque partem (κατὰ τὸ κινεῖν καὶ κατὰ τὸ κινεῖσθαι scilicet) τὴν φύσιν autem esse principium motus non κατὰ τὸ κινεῖν sed κατὰ τὸ κινεῖσθαι atque quietis, non κατὰ τὸ ἡρεμίζειν sed κατὰ τὸ ἡρεμίζεσθαι; ex quibus nemo non videat τὴν ψυχὴν a φύσει principio prorsus esse diversam, quia anima sit ἀρχὴ κινητικὴ et non δυνάμει sed ἐνεργείᾳ.

Itaque φύσει notionem complectitur hisce¹: ἀλλ' ὁ Ἀριστοτέλης οὔτε τὴν ὕλην καθ' ἑαυτὴν ἤξιωσε λέγειν φύσιν οὔτε τὸ εἶδος, ἀλλὰ τὴν ἐπιτηδειότητα τὴν πρὸς τὴν οἰκείαν κίνησιν καὶ μεταβολὴν τῆς ὕλης, ὅταν ἐκ τοῦδε τοῦ εἶδους εἰς τόδε μεταβάλλῃ, φύσιν εἶπε.

In quibus equidem Aristotelis sententiam non adgnosco; et vereor, ne Simplicius in se commiserit, cuius rei insinuat Alexandrum scribens²: καὶ εἴπερ ἡ μὲν φύσις ἐν ὑποκειμένῳ ἐστὶ τῷ σώματι κατὰ τὸν Ἀριστοτέλην οὐ πάντα δὲ ψυχὴ ἐν ὑποκειμένῳ (ὁ γὰρ νοῦς χωριστὸς ὡς αὐτὸς ἐν τῇ Περὶ ψυχῆς βιβλ.) κἂν ὁ Ἀλέξανδρος μὴ περὶ τοῦ ψυχικοῦ νοῦ ἀλλὰ περὶ τοῦ θεοῦ βούλεται ἀκούειν, πάνυ ἀπιθάνως ἐκείνους τοὺς λόγους τῇ ἑαυτοῦ περὶ ψυχῆς δόξῃ συναρμόττει φιλονεικῶν. Namque mirum in modum idem Simplicius verba 'ἀρχὴ καὶ αἰτία κινήσεως' interpretans³ διαφέρει δὲ, inquit, τὰ φύσει τῶν μὴ φύσει οὐδὲν ἄλλω ἢ τῷ ἐξ αὐτῶν ἀρχὴν. ἔχειν κινήσεως καὶ στάσεως. ἀρχὴν δὲ τὴν ὡς ποιητικὴν αἰτίαν λέγει et rursus ὥςπερ δὲ ἐνδοθεν ἐξ ἑαυτῶν κινούμενα φαίνεται τὰ φυσικά, alia multa eiusmodi⁴, quae si cum eis contuleris verbis, quibus φύσει vim potentiamque describit a nobis supra adlatis, Simplicium sibi constituisse non dixeris⁵.

Sed videamus, quibus argumentis in exponenda sententia sua Simplicius usus sit.

¹ cf. Simplicium l. l. p. 289/9.

² 268/27.

³ 264.

⁴ Imprimis conferenda sunt, quae p. 285 de prima propriaque significatione τῆς φύσεως adnotat αἰτίαν eam appellans τὴν κινητικὴν.

⁵ Haec verborum repugnantia inde fortasse orta est, quod Simplicius quae sua essent, quae aliena non satis semper indicavit. Cuius de componendi ratione cf. Diels l. l. praefat. adnot. 1 p. V. Mera Simpliciana invenies in corollariis, quae de motu, tempore, natura, aliis rebus enarrationi sunt addita.

Quod igitur negat φύσιν esse τὴν ψυχὴν, hisce se ostendisse putat¹: 'πάσα ψυχὴ καὶ ἡ ἐσχάτη ἐντελέχεια σώματος φυσικοῦ ὀργανικοῦ λέγεται παρ' αὐτῷ, ὥστε φύσιν ἔχοντι σώματι ὑπάρχει ἡ φυτικὴ ψυχὴ ἄλλη δηλονότι οὐσα παρὰ τὴν φύσιν'... 'ἔτι δὲ ἔμψυχα μὲν λέγομεν τὰ ἔχοντα αἰτίαν ἐν ἑαυτοῖς τοῦ τρέφεσθαι καὶ αὔξεσθαι καὶ γεννᾶν ὁμοία, φυσικὰ δὲ καὶ τὰ μὴ τοιαῦτα οἷον λίθους καὶ τὰ ἄλλα μέταλλα καὶ τὰ νεκρὰ σώματα καὶ τὰ ἀπλᾶ. ἔτι δὲ πᾶν σῶμα φύσιν ἔχει καὶ φυσικόν ἐστιν ὥσπερ καὶ τὸ τῆς κλίνης ξύλον. οὐ πᾶν δὲ σῶμα ἔμψυχόν ἐστιν. ὥστε οὐκ ἂν εἴη ψυχὴ ἡ φύσις'.

Tota haec argumentatio in falsa posita est opinione τὴν ψυχὴν a corpore figurato posse separari, ita quidem ut illa per se constans in corpus quoddam tanquam extrinsecus intret.

Quod ne Simplicio supponere videamur, verbis eius testimonio iuvat uti, quibus Aristotelis illa 'ἐν ὑποκειμένῳ ἡ φύσις αἰεὶ' explicat. Ea enim verba Alexandrum oppugnans ad τὴν ψυχὴν referri negat, et cur neget, hisce indicat²: τὸ δὲ ἐν ὑποκειμένῳ τῇ φύσει προσεῖναι βούλεται; δηλοῖ δὲ τοῦτο τὸ χωριστὰς ἔχειν τὴν ψυχὴν τοῦ σώματος ἐνεργείας, ὡς καὶ Ἀριστοτέλης ἐχρήσατο ἐν τῇ Περὶ ψυχῆς, χωριστὴν αὐτὴν τοῦ σώματος καὶ τὴν οὐσίαν ἔχειν ἀποδεικνύς'.

Ubinam, quaeso, ista Stagirita? Et quis est, qui nesciat, quid Aristoteles de animae et corporis, inter sese ratione non dicam senserit sed certis verbis docuerit? Quod ut ex ipsis verbis statim appareat, satis erit haec secundi περὶ ψυχῆς libri verba legisse³: ὅτι μὲν οὖν οὐκ ἔστιν ἡ ψυχὴ χωριστὴ τοῦ σώματος ἢ μέρη τινὰ αὐτῆς, εἰ μεριστὴ πέφυκεν, οὐκ ἄδελον.

Simplicius autem, quoniam τὴν φύσιν corporibus insitam esse volt tanquam principium a ψυχῇ diversum, praeter materiam duo statuit animantium principia, quae quo modo se habeant inter se, equidem non video. Velim enim scire, quae sint plantarum vel animalium φυσικά, quae ψυχικά ἔργα; namque vidimus etiam elementis δυνάμεις quasdam et ἐνεργείας ab Aristotele attribui.

Quid autem si ea, quae Simplicius esse non volt nisi ψυχικά, ab Aristotele dicuntur φυσικά? Si quidem ἡ ψυχὴ Aristotelis sententia nihil est nisi pars quaedam eiusdem φύσεως,

¹ 286/25.

² 268.

³ 413 a 4.

quae in omnibus rebus naturalibus versetur, ita quidem ut a φύσει ψυχῇ nisi specie non sit diversa?

Nemo enim Simplicio non concedet aliam esse plantarum aliam elementorum φύσιν. Quo concesso num est, cur φύσιν habendam τὴν ψυχὴν omnino negetur?

Si igitur contendit Aristotelem voluisse φύσιν esse id, quo corpora apta essent ad movendum, ψυχὴν autem per se causam esse moventem, ei adsentendum non videtur.

Facile enim est cognitu, quam longe eius ab Aristotelis sententia abhorreat. Namque ut omittam, quod supra vidimus, arte res extrinsecus, φύσει intus moveri, ut non dicam artem ab Aristotele dici naturam imitari vel etiam adiuvere¹, id unum commemoro τὴν φύσιν non semel appellari 'αἰτίαν κινητικὴν'. Haec autem causa movens δύναμις dicitur sive facultas movendi vel mutandi, quae rebus naturalibus primo ab initio per se sit insita² quaque facultate res, cui inhaereat, δυνάμει ad ἐνέργειαν id est e rudi quasi atque incondita conditione ad perfectionem ac finem ducatur³. Est igitur ea vis et facultas, qua εἶδος materiae infertur et inlatum conformatur atque perficitur. Quae cum ita sint, haud difficile est visu, quam nihil Simplicii cum Aristotelis sententia conveniat.

Sed operae pretium esse arbitramur eos considerare locos,

¹ Verba, quae huc pertinent, fieri non potest, quin exscribamus; inveniuntur autem in secundo Physicorum libro, (199^a 15) ubi legitur: ὅλως δὲ ἡ τέχνη τὰ μὲν ἐπιτελεῖ ἃ ἡ φύσις ἀδυνατεῖ ἀπεργάσασθαι, τὰ δὲ μιμεῖται.

² Verba Aristotelis per se sunt dilucida; exstant Mtrph. IX, 8 λέγω δὲ δυνάμει οὐ μόνον τῆς ὀριζμένης ἢ λέγεται ἀρχὴ μεταβλητικὴ ἐν ἄλλῃ ἢ ἄλλο, ἀλλ' ὅλως πάσης ἀρχῆς κινητικῆς ἢ στατικῆς. καὶ γὰρ ἡ φύσις ἐν ταύτῃ γίγνεται· ἐν ταύτῃ γὰρ γένει τῇ δυνάμει· ἀρχὴ γὰρ κινητικὴ, ἀλλ' οὐκ ἐν ἄλλῃ ἀλλ' ἐν αὐτῇ ἢ αὐτό.

³ Spectant huc: καὶ τὸ οὐλοφύες μὲν πρῶτα (Empedoclis Agri-
gentini scilicet) πτέρμα ἦν (199^b 9). Imprimis autem quae leguntur (199^b 15)
φύσει γὰρ ὅσα ἀπὸ τινος ἐν αὐτοῖς ἀρχῆς συνεχῶς κινούμενα ἀφικνεῖται
εἰς τι τέλος.

Cum his locis conferenda sunt, quae de eadem re fusius disseruit Aristoteles in libris, qui sunt de Generat. et Corrupt., ubi (335^b 24) contra eos, qui in una materia causa generandi ponenda censuerant, haec monet: οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ οὗτοι οὐκ ὀρθῶς λέγουσιν. τῆς μὲν γὰρ ὕλης τὸ πάσχειν ἐστὶ καὶ τὸ κινεῖσθαι, τὸ δὲ κινεῖν καὶ ποιεῖν ἐτέρας δυνάμει. Quae facultas (ibid. 34) dicitur κυριωτέρα αἰτία et invenitur in τῷ τί ἦν εἶναι καὶ τῇ μορφῇ (ibid. 35) cf. Meteor. IV, 3. 380^a 25.

quibus potissimum nisus τὴν φύσιν causam esse moventem Simplicius negaverit. Quorum alter sic legitur¹: 'ὅτι μὲν τοίνυν οὐδὲν τούτων αὐτὸ κινεῖ ἑαυτό, δῆλον. ἀλλὰ κινήσεως ἀρχὴν ἔχει, οὐ τοῦ κινεῖν οὐδὲ τοῦ ποιεῖν, ἀλλὰ τοῦ πάσχειν'. Alterius loci verba sunt haec²: 'τῶν γὰρ ἀψύχων ἐν οὐθενὶ ὀρώμεν ὅθεν ἡ ἀρχὴ τῆς κινήσεως'. Quibus locis comparatis Simplicius sic argumentatur³: 'εἰ οὖν φυσικὰ τὰ τέτταρα στοιχεῖα καὶ μὴ ἔχει ἐν ἑαυτοῖς τὸ ὅθεν ἡ ἀρχὴ τῆς κινήσεως, τουτέστι τὸ κινεῖν αἴτιον, δῆλον ὅτι οὐχ οὕτως ἀρχὴ κινήσεως λέγεται ἡ φύσις ὡς κινητικὴ, ἀλλ' ὡς τοῦ κινεῖσθαι ἀρχή'.

Quam nihil, quod hic concluditur, Aristotelis sententiae respondeat, supra satis superque demonstravimus. Itaque vereor, ne Simplicius, quid sibi velint verba, non satis viderit. Namque aliud est ἀρχὴν κινητικὴν ἐν αὐτῷ ἢ αὐτὸ habere, aliud αὐτὸ ὑφ' ἑαυτοῦ κινεῖσθαι; hoc enim, ut ex ipso Aristotelis loco, e quo ista verba a Simplicio laudata sumpta sunt, satis patet, de eis solum dicitur, quae sua sponte moventur, id est de animalibus (Phys. VIII. 4).

Sed explicandum est, quo intellectu Aristoteles elementa dicat ἀρχὴν κινήσεως habere non τοῦ κινεῖν sed τοῦ πάσχειν. Neque enim verba τοῦ πάσχειν, ut Simplicius censet, in eandem sententiam accipienda sunt atque illa τοῦ κινεῖσθαι. Immo verbo πάσχειν vis atque facultas indicatur aliquod πάθος, aliquem statum sive aliquam comparisonem recipiendi. Non enim, ut vidimus, elementa in eodem semper statu versantur, sed et ex sese mutuo fiunt et, cum facta sunt, loco, in quo usque eo erant, relicto in alium locum, nisi quid impediat, per se transeunt. Quae transitio ipsa motus quidam est. Res autem hisce Aristotelis verbis confirmatur: (255^b 6) τὸ γὰρ ψυχρὸν δυνάμει θερμόν, ὅταν δὲ μεταβάλῃ, ἤδη πῦρ, καίει δέ, ἂν μὴ τι κωλύῃ καὶ ἐμποδίζῃ. ὁμοίως δ' ἔχει καὶ περὶ τοῦ βαρὺ καὶ κοῦφον· τὸ γὰρ κοῦφον γίνεται ἐκ βαρέος οἷον ἐξ ὕδατος ἀήρ· τοῦτο γὰρ δυνάμει πρῶτον, καὶ ἤδη κοῦφον, καὶ ἐνεργεῖ γ' εὐθύς, ἂν μὴ τι κωλύῃ. ἐνέργεια δὲ τοῦ κοῦφου τὸ ποῦ εἶναι καὶ ἄνω; ibidem 19: ἐνδέχεται γὰρ ἐμποδιζόμενον μὴ ἄνω εἶναι, ἀλλ' ἐὰν ἀφαιρεθῇ τὸ ἐμωδιζόν, ἐνεργεῖ καὶ ἀεὶ ἀνωτέρω γίνεται. —

¹ 355^b 29.

² 284^b 34.

³ Simplic. I. I. 288.

Tum quaeritur quid sit causae, cur levia graviaque ad sua loca moveantur? Causa autem huius rei in eo invenitur, quod ita generata sunt, ut in aliquo loco versentur: (ibid. 15) αἴτιον δ' ὅτι πέφυκέ ποι, καὶ τοῦτ' ἐστὶ τὸ κούφῳ καὶ βαρεῖ εἶναι, τὸ μὲν τῷ ἄνω τὸ δὲ τῷ κάτω διορισμένον. Eam autem vim statum aliquem recipiendi, in eum transeundi a principio generanti habent, a quo τὸ εἶναι sive τὴν φύσιν accipiunt cf. 256^a 1.

Iam ut ad alium locum a Simplicio laudatum veniam, verba τῶν γὰρ ἀψύχων ἐν οὐθενὶ ὁρῶμεν ὅθεν ἡ ἀρχὴ τῆς κινήσεως, nisi ex contextu orationis recte vix intelleguntur. Exstant enim eo capite, quo de partibus dimensionibusque corporum sic agitur, ut ex eis motiones initia capere dicantur, fit enim, inquit Aristoteles, ἀπὸ μὲν τοῦ ἄνω ἡ αὔξεσις, ἀπὸ δὲ τῶν δεξιῶν ἡ κατὰ τόπον, ἀπὸ δὲ τῶν ἔμπροσθεν ἡ κατὰ τὴν αἰσθησιν. In quibus autem corporibus, ait Aristoteles, sicut in elementis eae partes non inveniantur, eis, unde motus proficiscatur, non esse: 'διὸ οὐκ ἐν ἅπαντι σώματι τὸ ἄνω καὶ κάτω καὶ τὸ δεξιὸν καὶ ἀριστερόν καὶ τὸ ἔμπροσθεν καὶ ὀπίσθεν ζητητέον, ἀλλ' ὅσα ἔχει κινήσεως ἀρχὴν ἐν ἑαυτοῖς ἐμψυχα ὄντα'.¹ Verbis igitur 'ὅθεν ἡ ἀρχὴ τῆς κινήσεως' locus indicatur, unde motus oritur, non causa, qua efficitur; namque vox ἀρχῆς hoc loco ita est intellegenda ut indicet initium progrediendi, non ita, ut sit causa vel principium aliquid efficiendi; quo spectant verba: ἀρχὰς ταύτας λέγω, ὅθεν ἄρχονται πρῶτον αἱ κινήσεις τοῖς ἔχουσιν'.

Quibus patefactis considerare iuvabit, quae in septimo Metaphysicorum libro de ratione rerum nascentium disputantur. Ibi enim cum quaeratur, quidnam causae sit, cur alia et arte et sua sponte fiant sicut sanitas, alia non item, causa eius rei in qualitate materiae² ponitur, prout ita comparata sit, ut per se moveatur aut movendi facultate careat; illa rursus dicitur aut ita esse generata, ut quovis per se moveatur modo, aut ita, ut certo tantum motu se moveat. In posteriore genere quae ducenda sint, nemo non videt. Si tamen quis dubitet, respiciat, quae secuntur verba: 'ὅσων οὖν τοιαύτη ἡ ὕλη, οἷον οἱ λίθοι, ἀδύνατον ὡδὲ κινηθῆναι εἰ μὴ ὑπ' ἄλλου, ὡδὲ μέντοι ναί, καὶ τὸ πῦρ'. Si igitur est motus, quo moveantur elementa non ab alio pulsa, in se habere causam huius motus necesse est.

¹ 284^b 30.

² materiae scilicet quodam modo formatae.

Itaque verbis ὡδὶ μέντοι καὶ motus indicatur, quo nulla re impediēte suo quodque elementum impetu moveatur. Quae cum viderimus, etiam hoc loco confirmatum invenimus, quod supra de vi ac virtute elementorum cognovimus.

Sed mittamus Simplicium, cuius argumenta optime procul dubio refelluntur exponendo, quid Aristoteli de φύσει animantium visum sit

In hac autem re exponenda ea ratione uti iuvabit, ut primum probetur principium, quo animantes moveantur, anima una contineri, tum de animae facultatibus agatur; quibus motus φυσικοὶ efficiantur, denique testimoniis evincatur τὴν ψυχὴν ab Aristotele animantium φύσιν appellari.

2. Ipsius Aristotelis de eadem re sententia.

a. De ratione inter animam et corpus intercedenti.

Ut appareat, in qua re principium motus in animantibus Aristotelis sententia positum sit, ordiendum videtur ab eis verbis, quibus Aristoteles, postquam adumbravit, quid ἡ φύσις esset, quae eius sit existendi ratio indicat dicens: ἐν ὑποκειμένῳ ἡ φύσις ἐστὶν αἰεί: id quod, ut vidimus, de qualitibus vel formis in materia versantibus dicitur. Earum autem rerum, quae animantia (ἔμψυχα) appellantur, cum qualitas vel forma sit anima, de ratione inter animam et corpus intercedenti videndum est.

Atque corpus, quoad per se cogitatur, non iam animans est nisi δυνάμει¹; id enim esse Aristoteles existimat, quod animanti tanquam materia sit subiectum, ea quidem comparatione utens, qua ad certam vivendi agendique rationem aptum et accommodatum sit. Ea autem vis, quae efficit, ut vivat corpus et agat, anima est; quare corporis ἐνέργεια dicitur atque ἐντελέχεια: facit enim ut corpus per se iners finem consequatur suum.

Quamvis autem omne animans cogites ens compositum ex materia et forma coniunctum, tamen tenendum est eam separationem ab humana arte esse ductam, in qua cum materiae forma extrinsecus accedat, vera est compositio; quidquid autem natura gignitur, inde a primo initio formae propriae in se con-

¹ Conferendus est secundus de anima liber.

tinet conditiones, quibus ad perfectionem ducitur; eae autem non foris materiae inferuntur, sed una cum ea ponuntur, ut corpora naturalia re vera vix composita esse dicas. Quare nec corpus nec animam nisi inter sese relata satis recte definire possis. Namque anima corporis natura efficiente nati, ad vivendum generati, membris propriis instructi vis et vita et moderatrix gubernatrixque Aristotelis sententia habenda est. Quare animae ad corpus ratio ita describitur, ut eo tanquam instrumento uti dicatur.

Ex qua ratione sequitur, ut a corpore anima non magis quam a securi secandi feriendique vis aut ab oculo visus separari possit. Immo animae vis corpori a primo ortu ita est insita, ut anima amissa corpus vivere desinat; in quo ne δύναμις quidem reviviscendi remanebit.

Quae si ita sunt, corpus nihil nisi anima duce et adiutrice nec rursus anima quidquam nisi corporis opera efficere potest. Si igitur corpus in se habere dicitur principium causamque motus quietisve, in se habet animato; quod Aristoteles certissime indicat verbis: 'οὐ γὰρ τοιούτου (inanimi scilicet, sicut securis) σώματος τὸ τί ἦν εἶναι καὶ ὁ λόγος ἡ ψυχὴ, ἀλλὰ φυσικοῦ τοιοῦδι ἔχοντος ἀρχὴν κινήσεως καὶ στάσεως ἐν ἑαυτῷ'. Qua in re igitur animantium motus quietisve principium positum esse Aristoteles putaverit, ex eis, quae de corporis animaeque ratione disseruimus, satis recte iam suspiceris. Sed id, quod veri simile videtur esse, iam certissimum efficiemus.

b. De animae facultatibus eis maxime, quibus motus φυσικοὶ efficiuntur.

Animantia igitur ab inanimis substantiis eo potissimum differunt, quod vivere dicuntur. Vivendi autem gradus et modi pariter atque animantium formae diversi sunt. Primus enim gradus atque infimus est nutritio, quae plantarum est, secundus sensus, quo utuntur animalia; tertius mens, quae in homine solum invenitur. Praeterea motus, qui est ex loco in locum, et qui una cum sensu existit, plantarum et animalium discrimen continet. Itaque a facultatibus suis ἡ ψυχὴ αἰτία dicitur θρεπτικῇ, αἰσθητικῇ et κινητικῇ, διανοητικῇ. Quae facultates inter sese ita se habent, ut superior non sit sine inferiore, in qua tanquam in fundamento sit posita. Nec vero inferior eget superiore:

namque bestias intellegendi, plantas et intelligendi et sentiendi facultate carere videmus.

His de rebus postquam in secundo de anima libro fusius disseruit, iam Aristoteles id agit, ut ostendat animam pro facultatum varietate pluribus modis corporis principium esse¹: ἔστι δὲ ἡ ψυχὴ τοῦ ζῶντος σώματος αἰτία καὶ ἀρχή· ταῦτα δὲ πολλὰ ὡς λέγεται· ὁμοίως δ' ἡ ψυχὴ κατὰ τοὺς διωρισμένους τρόπους τρεῖς αἰτία· καὶ γὰρ ὅθεν ἡ κίνησις αὐτῇ, καὶ οὐ ἔνεκα, καὶ ὡς ἡ οὐσία τῶν ἐμψύχων σωμάτων ἡ ψυχὴ αἰτία'.

Quibus verbis cum composueris, quae supra de φύσει ac notione cognovimus, statim erit in aperto animam hoc loco ab Aristotele animantium φύσιν esse indicatam. Namque vidimus et demonstravimus τὴν πρώτην φύσιν καὶ κυρίως λεγομένην naturalium corporum esse essentiam et formam, quippe quae eadem motus et origo et finis sit. Quae vero ad eandem rem probandam ex Physicis libris supra memoravimus, ad verbum congruunt²: ἔρχεται δὲ τὰ τρία εἰς ἓν πολλάκις· τὸ μὲν γὰρ τί ἐστὶ καὶ τὸ οὐ ἔνεκα ἓν ἐστὶ, τὸ δ' ὅθεν ἡ κίνησις πρῶτον τῷ εἶδει ταῦτο τούτοις'. Quare de his modis, quibus anima principium corporis esse dicitur, adcuratius videndum est.

Primum igitur anima causa dicitur animantium sicut essentia (οὐσία). Quod ut probetur, ratiocinatione utitur Aristoteles hac: Rerum essentia causa est, qua dicuntur esse, esse animantibus est vivere, vivendi principium anima est: anima igitur animantium essentia.³

Tum anima causa est tanquam finis. Est enim id cuius causa et in cuius usum corpus est atque quidem tale est.

Denique anima illud est unde motus: causa enim est efficiens, a qua motus et eundi et crescendi atque decrescendi et sentiendi proficiscitur. Quorum singulorum facultates, quoniam vi generandi et nutriendi (ψυχῇ θρεπτικῇ) ita continentur, ut sine ea esse non possint, haec ante omnia nobis est examinanda⁴: ἡ γὰρ θρεπτικὴ ψυχὴ καὶ τοῖς ἄλλοις ὑπάρχει, καὶ πρώτη καὶ κοινοτάτῃ δυνάμει ἐστὶ ψυχῆς καθ' ἣν ὑπάρχει τὸ ζῆν ἅπασιν· ἥς ἐστὶν ἔργα γεννῆσαι καὶ τροφή χρῆσθαι:

¹ 416 b 7 sqq.

² 198 a 24.

³ Conclusio a nobis addita ab Aristotele ut saepissime omittitur.

⁴ 415 a 23.

Ἡ ψυχὴ igitur θρεπτικὴ prima causa est vivendi; tale autem principium omnibus corporibus inest, quae ex semet ipsis augentur et formantur; unde etiam plantae, quoad crescunt atque decreſcunt, vivere dicuntur.

In inquirenda autem crescendi causa ita Aristoteles versatur, ut refutans Empedoclis sententiam, quid sibi videatur, proponat. Empedocles enim crescendi motum anima neglecta, ad solam elementorum naturam revocaverat, cum sentiret, plantas, quoad terrenae essent, deorsum radices agere, quoad igneae, sursum ascendere; id quod nullam aliam ob causam fieri aiebat, quam quod naturaliter terra deorsum sursum ignis ferretur. Contra quem Aristoteles primum monendum putat, non omnibus esse idem τὸ ἄνω aut κάτω: namque cum τὰ ὄργανα animantium e muneribus sint iudicanda, ad quae perficienda sint apta, quod animalibus os sit, id plantis esse radices. Tum terram et ignem, quippe quae opposita petant loca, distrahi inter sese oportere, nisi sit, quo contineantur. Esse autem talem vim eamque animam, qua accessio et nutritio efficiatur (cf. 415^b 28 sqq. 416^a 9).

Nec magis audiendi sunt, quibus ignis natura per se visa est αἰτία τῆς τροφῆς καὶ τῆς αὐξήσεως, quanquam eis concedendum est omnium elementorum unum esse ignem, qui per se ipsum nutriri et augeri videatur. Verum non nisi συναίτιον est, id est, causa adiuvens, nam prior causa vel causa per se anima est: τὸ δὲ συναίτιον μὲν πως ἔστιν, οὐ μὴν ἀπλῶς γε αἴτιον· ἀλλὰ μᾶλλον ἢ ψυχὴ; quo nihil probabilius: igni enim in augendo nullus est modus, nulla, qua regatur, temperantia, dum, quod consumatur, suppetit: quae vero natura gignuntur corpora, forma atque mensura sunt temperata. Haec temperatio neque voracis ignis neque omnino inertis materiae potest esse: animae igitur tantum vi ac ratione effici potest; ταῦτα δὲ ψυχῆς, ἀλλ' οὐ πυρός, καὶ λόγου μᾶλλον ἢ ὕλης (An. 416^a 17). Itaque videndum est, quonam modo anima vegetans nutriendi et generandi facultate utatur.

Ut solet, sic hac de re quid senserint priores philosophi percenset Aristoteles. Quorum sententiae ita inter sese repugnabant, ut in duas partes discederent: Alii contraria contrariis nutriri aiebant, alii similibus similia. Neutra sententia verum attingit. Pugnancia ita componuntur, ut, quoad cruda sint nutri-

menta, contraria contrariis, quoad concocta, similibus similia nutriantur. Namque apta debent esse alimenta ad rem, quae nutrienda est. Itaque, quia nullae aluntur substantiae nisi viuentes, corpora autem, quae vivunt, animata sunt, alimenta corporibus animatis respondeant oportet. Quam ob rem ea eiusmodi oportet esse, ut concoqui possint. Concoquuntur autem calido¹ quod cuius corpori animato inest, quoque, tanquam nauta remo, anima utitur.

Ultima igitur nutriendi causa est anima, quae quidem calorem sicut instrumentum ad concoquendum adhibet.

Itaque tria in nutriendo diiudicanda sunt: id quo nutritur sive nutrimenta ipsa, id quod nutritur, id est corpus animatum, id quod nutrit, quae vis et facultas invenitur in anima prima, hoc est in τῇ ψυχῇ θρεπτικῇ.

Nutritio autem efficitur, ut animans augeatur et alatur: augetur quantitas, conservatur (σώζεται) essentia; quamdiu enim aletur, tamdiu animans vivet. Si igitur ἡ ψυχὴ θρεπτικὴ facultas est nutriendi, ea est causa, qua animans augetur et conservatur: a qua generandi facultas non est diversa² (ἐπεὶ δ' ἡ αὐτὴ δύναμις τῆς ψυχῆς θρεπτικὴ καὶ γεννητικὴ); quanquam enim anima non eius animantis, cuius est essentia, principium generans potest esse, 'οὐδὲν γὰρ αὐτὸ ἑαυτὸ γεννᾷ', tamen sui simile generat. Ea enim conditione atque ad eum finem nascuntur animantia, ut sui similia generent. In quo perficiendo ad aeternas et divinas quam proxime accedunt essentias, quas quidem, caduca cum sint ipsa et mortalia, aequare non possunt, tamen φύσει ita sunt comparata ut genere permaneant. Itaque φυσικώτατον, ait Aristoteles, τῶν ἔργων τοῖς ζῴων τὸ ποιῆσαι ἕτερον οἶον αὐτό· ζῷον μὲν ζῷον, φυτὸν δὲ φυτόν, ἴνα τοῦ ἀεὶ καὶ τοῦ θεοῦ μετέχων ἡ δύναται. An. B 4. 415^a 26

Sin autem sui simile generare φυσικώτατον animantium ἔργον esse dicitur, principium, quo generatio fit, φύσιν animantium ab Aristotele haberi necesse est.

¹ De calidi vi et qualitate rationeque cum animae principio vide Neuhaeuser (Aristoteles' Lehre von dem sinnlichen Erkenntnisvermögen u. seinen Organen) p 87 sqq.

² De Gen. animal. 735^a 15: εἴτε γὰρ φυτὸν εἴτε ζῷον, ὁμοίως τοῦτο πᾶσιν ὑπάρχει τὸ θρεπτικόν· τοῦτο δ' ἐστὶ τὸ γεννητικόν ὁτέρου οἶον αὐτό.

c. Testimonia quibus aperte ψυχὴν ab Aristotele φύσιν appellari ostenditur.

Ut id, quod probaturi sumus, satis perspiciatur, de generatione nonnulla, quae huc potissimum pertinent, praemonenda videntur.

Animantia igitur plerumque ex semine oriuntur¹ Semen autem generaliter dicas id esse potentia, quod id, cuius est semen, actu est. Est enim ὑποκείμενον, ex quo plantae et animalia primo nascuntur: βούλεται δὲ τοῦτον τὴν φύσιν εἶναι τὸ σπέρμα, ἐξ οὗ τὰ κατὰ φύσιν συνιστάμενα γίνεται πρώτου². Quod quidem ita generatum esse volt Aristoteles, ut vim crescendi in se habeat; quam vim, quoniam in forma animantium positam esse vidimus, semini forma sua δύναμει quidem insita sit oportet: περὶ μὲν οὖν ψυχῆς πῶς ἔχει τὰ κύματα καὶ ἡ γονὴ καὶ πῶς οὐκ ἔχει διώριται· δυνάμει μὲν γὰρ ἔχει ἐνεργείᾳ δὲ οὐκ ἔχει³. Unde igitur putamus esse semini hanc crescendi et vivendi facultatem? Quae quoniam ei primo ab initio est insita, a substantia, quae semen generavit, profecta sit necesse est: τὸ μὲν οὖν τὸ σπέρμα λέγειν ἢ ἀφ' οὗ τὸ σπέρμα, οὐθὲν διαφέρει ἢ ἔχει τὴν κίνησιν ἐν ἑαυτῷ ἢ ἐκείνο ἐκίνει⁴. — Ex ea autem nulla alia vis aut forma proficisci potest quam, qua ipsa utatur. Itaque statim apparet, cur non ex cuiuslibet semine quaevis fiat substantia, sed animans non nisi ex sui simili gignatur.

Quibus monitis quod re rationibusque satis iam demonstratum esse existimamus, testimoniis confirmare iuvabit.

Exstant enim loci, ubi ἡ ψυχὴ imprimis ἡ θρεπτικὴ animantium aperte φύσιν ab Aristotele appelletur, quorum, ne longus sim, duos potissimum adferam. In libris enim, qui sunt 'de Generatione Animalium' postquam ostendit, corpus et singulas eius partes motu formari, qui a mare esset ortus, e ma-

¹ Quae ab Aristotele de generatione animantium sunt exposita ne summatim quidem hoc loco adferri possunt; minime autem est in animo de eis agere substantiis, quae appellantur πηρώματα aut quae τὴν γένεσιν αὐτομάτην ἔχει.

² 724 a 18.

³ 737 a 16.

⁴ 734 b 7.

teria, quae a femina praeberetur (ὕλην μὲν οὖν παρέχει τὸ θῆλυ, τὴν δ' ἀρχὴν τῆς κινήσεως τὸ ἄρρεν) sic pergit¹:

‘Quemadmodum, quae arte fiunt, per instrumenta efficiuntur vel potius per eorum motum, qui artis est operatio, ars autem ipsa earum quae efficiuntur rerum forma in alio est, sic anima vegetans sive vis, qua anima praedita est, id agit quo efficitur, ut animans alatur et formetur. Ab ea enim ratione quadam agente motus proficiscuntur, quibus calidum et frigidum tanquam instrumenta reguntur. Itaque cum anima plantis et animalibus insita principium sit, quo incrementum efficitur, eadem est, quae ab initio constituit id quod natura fit. Namque eadem est materia, qua animans augetur atque ea, e qua primum constituitur; quamobrem etiam vis, qua animans augetur, eadem est atque illa, qua primum e materia constituitur, quamquam haec quidem maior est. Itaque si ea vis, qua animans augetur, est ἡ ψυχὴ θρεπτικὴ, haec ea quoque est vis, quae generat. Atque haec est unius cuiusque φύσις, quae et plantis et animalibus insita est: ‘καὶ τοῦτ’ ἐστὶν ἡ φύσις ἡ ἐκάστου, ἐνυπάρχουσα καὶ ἐν φυτοῖς καὶ ἐν ζῴοις πᾶσιν’.

Vis igitur et facultas animae vegetantis cum operatione vel motu comparatur, quo artis opera perficiuntur. Sicut instrumenta arte, quae est in artifice, reguntur, ita animantium motus anima et efficiuntur et temperantur (calido et frigido utente tanquam instrumentis). Sed anima, a genitore orta, primo ab initio materiae, quae formatur, est insita: itaque animans constituit, quod quidem a rudibus conditionibus ad suam perfectionem ducit. Si igitur, concludit Aristoteles, eadem vi ac facultate animans a seminis vel κυήματος statu promovetur ad perfectam formam, si porro haec formandi vis a genitore est orta, ἡ ψυχὴ θρεπτικὴ eadem atque ἡ γεννητικὴ debet esse.

Anima autem vegetans, quoad est δύναμις, καθ’ ἣν ὑπάρχει τὸ ζῆν ἅπασι, animantium est φύσις.

Alia quidem est plantarum, alia animalium vivendi forma. Sed cum hoc loco ἡ ψυχὴ θρεπτικὴ simpliciter animantium φύσις dicatur, non dubitari potest, quin animalium quoque φύσις intellegatur ergoque sentiendi etiam et movendi facultas simul comprehendatur.

¹ 740 b 25 sqq.

Namque anima est una, qua vivit animal et sentit et movetur, quamvis facultates sint diversae. Accedit quod animal generatur ab animali eiusdem speciei, a quo animam accipit; quae quoniam sentiendi facultate praedita est, orta esse non potest nisi a principio eadem qualitate instructo.

Sed quid opus est verbis, ubi in promptu sunt testimonia. Aristotelem igitur velim audias sic loquentem: 'Ἐν μὲν οὖν τοῖς φυτοῖς οὐ κεχώριται τὸ θῆλυ τοῦ ἄρρενος· ἐν δὲ τοῖς ζῴοις, ἐν οἷς κεχώριται, προσδεῖται τοῦ θήλεος τὸ ἄρρεν . . . αἴτιον δ' ὅτι διαφέρει τὸ ζῷον τοῦ φυτοῦ αἰσθῆσαι· ἀδύνατον δὲ πρόσωπον ἢ χεῖρα ἢ σάρκα εἶναι ἢ ἄλλο τι μόριον μὴ ἐνούσης αἰσθητικῆς ψυχῆς, ἢ ἐνεργεία ἢ δυνάμει, καὶ ἢ πῆ ἢ ἀπλῶς· ἔσται γὰρ οἷον νεκρὸς ἢ νεκροῦ μόριον. εἰ οὖν τὸ ἄρρεν ἐστὶ τὸ τῆς τοιαύτης ποιητικὸν ψυχῆς, ὅπου κεχώριται τὸ θῆλυ καὶ τὸ ἄρρεν, ἀδύνατον τὸ θῆλυ αὐτὸ ἐξ αὐτοῦ γεννᾶν ζῷον¹.

Itaque ἡ ψυχὴ, quoad est animantium essentia formaque, φύσις putanda est. Id quod cum aliis locis tum in libris, qui sunt, 'de Partibus Animalium' certissimis verbis docetur; quae verba eo magis sunt digna, quae memorentur, quod, quae de φύσει vi ac notione iudicavimus, prorsus confirmant.

Aristoteles enim animalium partes descripturus rationem ac viam constituit, qua in descriptione sit utenda². Quem ad finem ut solet priorum philosophorum rationes percensens obicit aliis, quod de rerum φύσει quaerentes nihil considerent praeter τὴν ὑλικὴν ἀρχὴν καὶ τὴν τοιαύτην αἰτίαν, aliis, quod in solo σχήματι et χρώματι rerum videant essentiam. Ipse, quo modo agendum sit, ut, quid sit rerum φύσις appareat, sic indicat³: δῆλον τοίνυν ὅτι οὐκ ὀρθῶς λέγουσιν, καὶ ὅτι λεκτέον ὡς τοιοῦτον τὸ ζῷον καὶ περὶ ἐκείνου καὶ τί καὶ ποῖόν τι, καὶ τῶν μορίων ἕκαστον, ὥσπερ καὶ περὶ τοῦ εἶδους τῆς κλίνης.

Quae autem sit haec essentia vel qualitas 'τὸ τοιοῦτον, καὶ τί καὶ ποῖόν τι', qua singula constituentur animalia, iam docemur; pergit enim: εἰ δὴ τοῦτό ἐστι ψυχὴ ἢ ψυχῆς μέρος . . . τοῦ φυσικοῦ περὶ ψυχῆς ἂν εἴη λέγειν καὶ εἰδέναι, καὶ εἰ μὴ πάσης, κατ' αὐτὸ τοῦτο, καθ' ὃ τοιοῦτο τὸ ζῷον· καὶ ἔστιν αὕτη (ἢ οὐσία scilicet) καὶ ὡς ἡ κινούσα καὶ ὡς τὸ τέλος.

¹ 741^a 5 sqq.

² 640^b 5 sqq.

³ 641^a 14.

Animae autem partes sive δυνάμεις, in quibus ἡ φύσις posita sit, dicuntur, mente seclusa, facultates vegetandi, sentiendi movendi¹: ἡ οὐκ ἔστι πᾶσα ἡ ψυχὴ κινήσεως ἀρχή, οὐδὲ τὰ μόρια ἅπαντα, ἀλλ' αὐξήσεως μὲν ὅπερ καὶ ἐν τοῖς φυτοῖς, ἀλλοιώσεως δὲ τὸ αἰσθητικόν, φορᾶς δ' ἑτερόν τι καὶ οὐτὸ νοητικόν· ὑπάρχει γὰρ ἡ φορὰ καὶ ἐν ἑτέροις τῶν ζώων, διάνοια δ' οὐδενί². δῆλον οὖν ὡς οὐ περὶ πάσης ψυχῆς λεκτέον· οὐδὲ γὰρ πᾶσα ψυχὴ φύσις, ἀλλὰ τι μόριον αὐτῆς ἐν ἧ καὶ πλείω. Cf. Mtrph. VI, 1. 1025^b 34 sq.

Quibus verbis num quid addendum est? Minime equidem existimo! Namque illa 'ἀλλὰ τι μόριον αὐτῆς ἐν ἧ καὶ πλείω' quid sibi velint, ex eis, quae de animae qualitatibus exposuimus, satis patescit.

Si autem quis miretur, cur ὁ νοῦς ab animalium φύσει sit seiungendus, ei adpronamus haec³: ὅσων γὰρ ἔστιν ἀρχῶν ἡ ἐνέργεια σωματικὴ, δῆλον ὅτι ταύτας ἄνευ σώματος ἀδύνατον ὑπάρχειν (οἷον βαδίζειν ἄνευ ποδῶν)· ὥστε καὶ θύραθεν εἰσιέναι ἀδύνατον . . .λείπεται δὲ τὸν νοῦν μόνον θύραθεν ἐπεισιέναι καὶ θεῖον εἶναι μόνον· οὐθὲν γὰρ αὐτοῦ ἡ ἐνέργεια κοινονεῖ σωματικῇ ἐνεργείᾳ.

Sunt alia quidem multa, quae hac de re disseri possint; sed eis, quae exposui, sstis mihi videor demonstrasse τὴν ψυχὴν animantium φύσιν ab Aristotele haberi.

Iam igitur ut ea, quae potissimum probavisse mihi videor, partim certe a virorum doctorum sentiis diversa, breviter complectar, ea φύσεως notio, quae vera ac propria ab Aristotele habetur 'ἡ πρώτη φύσις καὶ κυρίως λεγομένη' rerum in natura versantium est forma, nec vero quoad separata per se cogitatur sed quoad materiae insita res singulares constituit, id quod Graece dicitur

τὸ ἔνυλον εἶδος.

¹ 641^b 4.

² cf. Neuhaeuser (Des Aristoteles Lehre von d. sinnl. Erkenntnissvermögen) cap. I p. 9 sqq.

³ 736^b 22 sqq.

Haec forma cum rebus naturalibus ita sit insita, ut per eam potissimum existant, esse autem Aristoleli sit agere, omnis forma sive φύσις est vis certa quadam ratione vel certo quodam modo agendi.

Hi agendi modi partim inferiores atque imperfectiores partim perfectiores sunt atque eadem ratione etiam rerum formae sive φύσεις; cum his autem res ipsae diversae sunt inde a formis elementorum usque ad animam hominis et ab ipsis elementis usque ad hominem.

Itaque ἡ ψυχὴ, in qua hominis vivendi ratio posita est, Aristotelis sententia ea φύσις universalis pars habenda est, quae summa perfectione utitur.

DE VITA MEA COMMENTARIOLVM.

Natus sum Johannes Schmitz in vico Duisdorf prope Bonnam sito a. h. s. XLVII pridie Non. Sept. patre Johanne matre Catharina e gente Schneider, quos ambo defunctos esse vehementer doleo. Fidem profiteor catholicam. Litterarum elementis imbutus Klemmeri viri optime de me meriti institutione factum est, ut in seminarium regium Bruehlense reciperer, cuius per duos annos fui alumnus. Examen, quod dicitur magistrorum, cum superassem, primum in ludo litterarum, tum in ludo privato, cui Kortegarn vir humanissimus praeerat, magistri munere functus sum. Sed magis in dies cupiebam et optabam, ut altioribus me studiis et artibus dedere possem. Itaque occasione data gymnasium, quod in oppido Montabaur Werneckio rectore floret, anno LXXVII adii, ubi duos annos egregia praeceptorum optimorum disciplina usus sum. Autumno anni LXXIX ad universitatem Bonnensem me contuli, ibique per octo semestria operam dedi studiis philosophicis et philologicis. Docuerunt me viri clarissimi Bernays, Buecheler, Foerster, Klein, Leo, Luebbert, Meyer, Neuhaeuser, Usener, Wilmanns. Exercitationibus ut interesset benigne concesserunt philologicis Buecheler, Leo, Luebbert, Usener, Germanicis Wilmanns, philosophicis Neuhaeuser. Quibus omnibus praeceptoribus gratias habeo debitas; imprimis vero pientissimo semper animo memoriam colam Neuhaeuseri, qui studia mea singulari benevolentia incitavit et adiuvit.

SENTENTIAE CONTROVERSAE

I. Trendelenburgii sententia 'tempus esse mensuram motus interiorum' ad Aristotelis sententiam (Phys. Δ. 11. 219^b 1) proxime accedit.

II. Aristotelis Physicos libros ante Eth. Nic. scriptos fuisse ex verbis, quae Eth. Nic. X. 3. 1174^b 2 leguntur, probari non potest.

III. Verba Aristotelis Polit. VII. 1. 1323^a 21 sqq. 'νομίζαντας οὖν ἰκανῶς πολλὰ λέγεσθαι καὶ τῶν ἐν τοῖς ἐξωτερικοῖς λόγοις περὶ τῆς ἀρίστης ζωῆς, καὶ νῦν ἤρηκτον αὐτοῖς' non nisi ad libros scriptos referenda esse nego.

IV. Aristotelis Phys. B. 6. 197^b 24 cum codice I et Sylburgio legendum est: οἷον τὸ βαδίζειν εἰ λαπάξεως ἐνεκά ἐστιν.

V. Ibidem 228^b 8 verba κατὰ συμβεβηκός eicienda non sunt,

VI. H. v. Melk Erinnerung an den Tod v. 430 (Heinzel) inculcatus est.

VII. E philosophicis disciplinis in gymnasiis ars logica potissimum tractanda est.

VIII. Ad praeceptores, qui in superioribus gymnasii classibus instituendi munere funguntur, omnino pertinent praeclara illa Aristotelis verba, quae Mtp. A. 2. 982^a 28 leguntur: ἄλλὰ μὴν καὶ διδασκαλική γε ἡ τῶν αἰτίων θεωρητικὴ μάλλον· οὗτοι γὰρ διδάσκουσιν οἱ τὰς αἰτίας λέγοντες περὶ ἑκάστον'.
